

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KULTÚRNE DEDIČSTVO V MESTE NITRA

Bakalárska práca

Študijný program: kulturológia v špecializácii riadenie kultúry a turizmu

Školiace pracovisko: Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF v Nitre

Školiteľ: PhDr. Ladislav Lenovský, PhD.

Nitra 2010

Cyril Poledník

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracoval samostatne s použitím literatúry a internetových zdrojov, ktoré uvádzam v zozname Literatúra a pramene.

V Nitre dňa 5. 4. 2010

.....
Cyril Poledník

Pod'akovanie

Ďakujem konzultantovi PhDr. Ladislavovi Lenovskému, PhD. za odbornú pomoc pri zostavovaní a konzultovaní záverov bakalárskej práce. Zároveň ďakujem svojej mame PhDr. Ľubici Poledníkovej za dobré rady, trpezlivosť a psychickú podporu.

Abstrakt

Autor sa v práci zaoberá kultúrnym dedičstvom mesta Nitra a jeho využívaním v súčasnosti s dôrazom na oblasť cestovného ruchu. Autor podáva základné informácie o meste a o jeho hmotnom aj nehmotnom kultúrnom dedičstve. Jednotlivé kapitoly práce sú zamerané na všeobecnú definíciu základných pojmov ako je kultúra, kultúrne dedičstvo, cestovný ruch a kultúrny cestovný ruch. Ďalej autor opisuje primárnu a sekundárnu ponuku mesta Nitra, čím mapuje jeho potenciál do budúcnosti. Najdôležitejšiu časť práce tvorí kapitola, v ktorej autor prezentuje využívanie kultúrneho dedičstva v meste Nitra. Práca obsahuje aj podrobnú analýzu silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb mesta Nitra pre perspektívu rozvoja cestovného ruchu. Podrobnú deskripciu kultúrneho dedičstva dopĺňa rozsiahla fotodokumentácia kultúrnych pamiatok v prílohe.

Kľúčové slová: kultúrne dedičstvo, Nitra, cestovný ruch, kultúra, história Nitry

Abstract

Author of the work analyzes cultural heritage of the city of Nitra and its use at present with emphasis on tourism. The author presents basic information about the city and its tangible and intangible cultural heritage. Individual chapters of the work aim at general definition of basic concepts like culture, heritage, tourism and cultural tourism. Furthermore, the author describes the primary and secondary offerings of Nitra, which illustrate its future potential. The most important part of this work is the chapter where the author presents the use of cultural heritage in the city of Nitra. The work includes a detailed analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats for the city of Nitra for prospect of tourism development. Detailed description of cultural heritage is supported by extensive photo documentation of cultural monuments.

Key words: cultural heritage, Nitra, tourism, culture, history of Nitra

OBSAH

ÚVOD	9
1 CIELE PRÁCE	10
2 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	11
2. 1 Štruktúra práce.....	11
2. 2 Postup práce.....	11
3 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ	13
3. 1 Kultúra a kultúrne dedičstvo.....	13
3. 2 Klasifikácia kultúrneho dedičstva.....	14
3. 3 Cestovný ruch.....	15
4 MESTO NITRA	17
4. 1 Primárna ponuka mesta Nitra pre cestovný ruch.....	17
4. 2 Sekundárna ponuka mesta Nitra pre cestovný ruch.....	20
5 HMOTNÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA NITRA	22
5. 1 Nitriansky hrad.....	22
5. 2 Ďalšie historické budovy mesta.....	25
5. 3 Ľudové staviteľstvo v regióne Nitry.....	29
5. 4 Ľudový odev Nitrianskeho regiónu.....	30
6 NEHMOTNÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA NITRA	31
6. 1 Divadelníctvo.....	31
6. 2 Hudba.....	33
6. 3 Významné osobnosti.....	34
7 KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA A JEHO VYUŽITIE V SÚČASNOSTI	36
8 SWOT ANALÝZA KULTÚRNEHO DEDIČSTVA V MESTE NITRA PRE CESTOVNÝ RUCH	42

ZÁVER.....44

LITERATÚRA A PRAMENE.....45

PRÍLOHY

ÚVOD

Bakalárska práca sa zaoberá deskripciou hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva v meste Nitra a dokumentuje jeho postavenie a využívanie na trhu cestovného ruchu v súčasnosti.

Nitra má históriu, ktorá svojim významom ďaleko presahuje rámec mesta a okolia. S históriou mesta sú spojené také významné fakty ako je zmienka o Pribinovi, o prvej cirkevnej stavbe v Nitre, o Svätoplukovi, o vzniku Veľkomoravskej ríše a o zavedení prvého slovanského písma u nás. V dôsledku mnohých nepriaznivých okolností, množstvo historických pamiatok Nitry bolo zničených, roztratených, prípadne odvezených na neznáme, alebo toho času neprístupné miesta. Nezanedbateľný počet z nich však bol aj zachovaný a v súčasnosti tvoria kultúrne dedičstvo mesta, akési posolstvo minulých generácií. Kultúrne dedičstvo je prostriedkom spoznávania jednotlivých kultúr len v tom prípade, že je zachovávané a správnym spôsobom prezentované. Kultúrne dedičstvo ako ponuka cestovného ruchu je zhromažďované a sprístupňované prostredníctvom jednotlivcov a skupín, ale aj špecializovaných inštitúcií. Práve v manažmente využívania kultúrneho dedičstva má nazastúpiteľné miesto cestovný ruch. Impulzom k spracovaniu témy kultúrneho dedičstva Nitry bolo uvedenie si, že napriek svojmu kultúrnemu bohatstvu, cestovný ruch v Nitre nie je dostatočne rozvinutý, o čom svedčí málo návštevníkov v porovnaní s inými mestskými turistickými centrami. Problém je možno v tom, že Nitra na rozdiel od iných miest, ktoré sú jej priamou konkurenciou, nedisponuje okrem historických pamiatok, dostatočným množstvom možností na relaxáciu a trávenie voľného času.

Naša bakalárska práca je rozdelená na niekoľko kapitol, v ktorých definujeme základné pojmy ako je kultúra, kultúrne dedičstvo, cestovný ruch a kultúrny cestovný ruch, ďalej rozoberáme a dokumentujeme hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo mesta Nitra a následne jeho využitie v súčasnosti, čo je aj najdôležitejšou časťou práce. V poslednej kapitole bolo našim cieľom analyzovať silné a slabé stránky mesta, ktoré v podstatnej miere ovplyvňujú využívanie jeho kultúrneho dedičstva. Pri vypracovávaní práce sme použili zdroje, ktoré uvádzame v časti literatúra a pramene.

1 CIELE PRÁCE

Predmetom bakalárskej práce bolo kultúrne dedičstvo mesta Nitra. Ako uvádza Lenovský a kol. (2008 : 7) cesta preniknutia do inej kultúry vedie cez spoznávanie jej kultúrneho dedičstva. V priebehu tvorby prieskumného problému sme si kládli viaceré problémové otázky: Čo tvorí kultúrne dedičstvo Nitry? Čím je zastúpené hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo mesta Nitra? Je kultúrne dedičstvo mesta dostatočne využívané v súčasnosti? Ktoré sú silné a slabé stránky, príležitosti a hrozby mesta Nitra pri snahe o zvýšenie podielu v cestovnom ruchu?

Na základe preštudovania literatúry a internetových zdrojov, ktoré sa predmetnou problematikou zaoberajú sme stanovili hlavný cieľ práce: Analyzovať kultúrne dedičstvo mesta Nitra a jeho postavenie na trhu cestovného ruchu.

Precizovaním a špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k nasledovným čiastkovým cieľom:

C1: Opisným spôsobom zdokumentovať hmotné aj nehmotné kultúrne dedičstvo mesta Nitra.

C2: Prostredníctvom SWOT analýzy zistiť, aké sú silné a slabé stránky, príležitosti a hrozby mesta Nitra, ktoré ovplyvňujú jeho uplatnenie v cestovnom ruchu.

C3: Poukázať na využívanie kultúrneho dedičstva mesta v súčasnosti.

2 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

2.1 Štruktúra práce

Po obsahovej stránke sa bakalárska práca člení na čestné vyhlásenie, poďakovanie, abstrakt v slovenskom jazyku, abstrakt v anglickom jazyku, obsah, úvod, metodiku a metódy skúmania a ďalších 8 kapitol.

Prvá kapitola sa zameriava na predmet a ciele práce a definuje to, čo sa vlastne snažíme bakalárskou prácou povedať.

Druhá kapitola obsahuje metodiku práce a metódy skúmania.

Tretia kapitola sa pomocou deskripčnej metódy snaží definovať základné pojmy súvisiace s témou práce ako je kultúra, kultúrne dedičstvo, cestovný ruch a kultúrny cestovný ruch. Podrobnejšie tu rozoberáme hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo.

Štvrtá kapitola podáva základné informácie o meste Nitra. Zahŕňa geomorfologické členenie mesta, jeho geografickú polohu, prírodné podmienky, klimatické pomery, infraštruktúru a supraštruktúru mesta.

V piatej kapitole opisujeme hmotné kultúrne dedičstvo mesta Nitra so zameraním na jeho najdôležitejšie segmenty, ako sú architektonické pamiatky, ľudové stavitelstvo a ľudový odev.

V šiestej kapitole sa zaoberáme nehmotným kultúrnym dedičstvom mesta so zameraním na divadelníctvo, hudbu a významné osobnosti.

Siedma kapitola pojednáva o využití kultúrneho dedičstva v Nitre v súčasnosti, opisuje využívanie kultúrnych, historických, prírodných a spoločenských súčastí kultúrneho dedičstva.

V ôsmej kapitole sa nachádza SWOT analýza –analýza silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb, ktoré ovplyvňujú uplatnenie mesta Nitra v cestovnom ruchu.

2.2 Postup práce

Pred začatím vypracovávania záverečnej práce sme s rôznych zdrojov, najmä z knižníc zozbierali bibliografický materiál. Pre pestrosť a zaujímavosť sme použili rôznu literatúru. Veľká časť informácii bola čerpaná aj z internetu a v neposlednom rade sme

čerpali z vlastných vedomostí. Použité bibliografické pramene uvádzame v časti Literatúra a pramene.

3 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

Informácie o súčasnom stave riešenej problematiky sme čerpali zo zdrojov súčasných autorov ako sú Čukan, Lenovský, Kmeco, Gučík, ktorí vo svojich dielach vysvetľujú pojmy kultúra, kultúrne dedičstvo a cestovný ruch. Zároveň sme použili aj dostupnú literatúru z nedávnej minulosti autorov Ruttkaya, Lajoša, Vozárovej, Fuseka a Zemeneho a pod., ktorí opisujú históriu mesta Nitra, jeho kultúrne dedičstvo a postavenie mesta z hľadiska jeho celoslovenského významu.

3.1 Kultúra a kultúrne dedičstvo

Človek obýva svet nie ako jedinec, ale ako člen spoločnosti. V niektorých prípadoch vidíme spoločnosť jednu – svetovú, v iných vidíme spoločností viac. Kritérii na rozdelenie svetovej populácie existuje mnoho – geografické, rasové, historické, politické, etnické, konfesijné, profesijné, jazykové, sociálne, podľa technologickej úrovne, spôsobov získavania obživy, životného štýlu, módy, umenia, názorov, postojov, správania sa a podobne. Pri identifikácii spoločnosti môžeme brať do úvahy len jedno hľadisko, konfiguráciu viacerých z nich alebo všetky. Komplexné videnie spôsobu existencie konkrétnej spoločnosti označuje pojem kultúra (LENOVSKÝ a kol. 2008 : 98).

Kultúra môže byť považovaná za ľudský spôsob života. Každá vymedzená skupina ľudí alebo spoločnosť má špecifický spôsob života a správania sa čo vlastne formuje jednotlivé kultúry. Kultúra je daná chovaním sa a jednaním členov spoločnosti (LAWLESS 1996 : 39).

Kultúra má univerzálnu vlastnosť – tradovanie, ktoré je podmienkou jej prežitia. Kultúrna zmena a prijímanie a vytváranie inovácií a modifikácií sú nevyhnutnou realitou (LENOVSKÝ a kol. 2008 : 98 - 99).

Kultúru tvoria rôzne odvetvia, ktoré sa vyvinuli a rozvíjali v priebehu vývoja ľudskej spoločnosti. Sú to napríklad výtvarné umenie, dramatické umenie, hudba, kinematografia, jazyk a podobne (KMECO 2006 : 5).

Podľa Čukana (2008 : 116) kultúra môže byť zásadným predpokladom pre rozvoj cestovného ruchu. Cestovný ruch sa môže tým lepšie rozvíjať čím je rozsiahlejší a zaujímavejší kultúrny inventár danej oblasti cestovného ruchu.

Kultúrne dedičstvo sú tie najcennejšie kumulované, generačne odovzdávané a adaptované výsledky činnosti človeka, skúsenosti, poznatky, postoje, názory, vysvetlenia, predstavy, túžby vízie, úspechy ale aj neúspechy, hriechy, prešľapy a chyby predchádzajúcich generácií. Akýsi životopis society a jej kultúry či už globálnej alebo lokálnej (LENOVSKÝ a kol. 2008 : 100).

Je súborný názov pre všetky kultúrne prejavy ľudskej spoločnosti. Je človekom vytvorená časť primárnej ponuky cestovného ruchu, ktorú človek tvoril počas historického a kultúrneho vývoja spoločnosti (KMECO 2006 : 5).

Kultúrne dedičstvo je najvýznamnejší faktor formovania kultúrnej identity (LENOVSKÝ 2008 : 113).

Podľa kultúrneho univerzalizmu je kultúrnym dedičstvom všetko čo dokumentuje vznik a vývoj ľudstva pričom primárny je význam pre ľudstvo ako celok. Napríklad osoba piešťanského lekára Gejzu Vámoša zohráva významnú úlohu v historickom vývoji lokality a patrí do jej kultúrneho dedičstva, no pre štát je jej význam menší a pre svet minimálny. Naopak osobnosť Hitlera alebo matky Terezy dokumentuje, že ovplyvnili vývoj nie len v krajine svojho pôvodu či pôsobenia ale celosvetovo (LENOVSKÝ a kol. 2008 : 100).

Kultúrne dedičstvo môžeme klasifikovať podľa rôznych kritérií (KMECO 2006 : 5):

1. kvalitatívne kritérium – národné kultúrne pamiatky UNESCO, pamiatkové rezervácie
2. časové kritérium – románske, renesančné, secesné pamiatky a pod.
3. druhové kritérium – sakrálne stavby, objekty ľudovej architektúry a pod.

Kultúrne dedičstvo je podľa Deklarácie Národnej rady Slovenskej Republiky o ochrane kultúrneho dedičstva článok 1 zo dňa 28. februára 2001 : *„nenahraditeľným bohatstvom štátu a jeho občanov, je dokladom vývoja spoločnosti, filozofie, náboženstva, vedy, techniky, umenia, dokumentom vzdelanostnej a kultúrnej úrovne slovenského národa, iných národov, národnostných menšín, etnických skupín a jednotlivcov, ktorí žijú alebo v minulosti žili na území Slovenska“* (MIGAŠ 2001 <<http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatok/vsledky/deklaracia-o-ochrane-pamiatok>>).

3.3 Klasifikácia kultúrneho dedičstva

Pod pojmom kultúrne dedičstvo rozumieme hmotné a nehmotné hodnoty, hnutelné aj nehmotelné veci vrátane dovezených diel, postojov a myšlienok, ktoré našli na území

Slovenska miesto a uplatnenie (MIGAŠ 2001 <<http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatok/vsledky/deklaracia-o-ochrane-pamiatok>> článok 2) .

Hmotné kultúrne dedičstvo

„Hmotnou hodnotou kultúrneho dedičstva sú najmä archívne dokumenty bez ohľadu na spôsob zaznamenania informácie, historické knižničné dokumenty a fondy, diela písomníctva, scénografie, kinematografie, televíznej a audiovizuálnej tvorby, zbierky múzeí a galérií, diela výtvarného, úžitkového a ľudového umenia, dizajnu, architektonické objekty, urbanistické súbory, archeologické nálezy a lokality, objekty ľudového staviteľ'stva, pamiatky výroby, vedy a techniky, historické záhrady, parky a kultúrna krajina“ (MIGAŠ 2001 <<http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatok/vsledky/deklaracia-o-ochrane-pamiatok>> článok 2).

Nehmotné kultúrne dedičstvo

„Nehmotnou hodnotou kultúrneho dedičstva sú najmä jazykové a literárne prejavy šírené ústne alebo zvukovými nosičmi, diela dramatického, hudobného a tanečného umenia, zvyky a tradície, historické udalosti, zemepisné, katastrálne a miestne názvy“ (MIGAŠ 2001 <<http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatok/vsledky/deklaracia-o-ochrane-pamiatok>> článok 2).

3.4 Cestovný ruch

Je jedným z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich odvetví svetovej ekonomiky. Do budúcnosti sa dokonca predpokladá, že sa stane jedným z najdôležitejších príjmov do rozpočtov jednotlivých štátov nakoľko dopyt po cestovaní a spoznávaní nových krajín stále rastie (KMECO 2006 : 3).

Rakúsky ekonóm Hermann Schullard ho definoval ako: *„súhrn operácií prevažne ekonomického charakteru, ktoré sa vzťahujú na vstup, pobyt a pohyb cudzincov mimo alebo vnútri určitej krajiny, regiónu alebo mesta“* (Turizmus... <<http://india.njournals.com/ijor.aspx?target=ijor:am&volume=2&issue=1&article=004> >).

Podľa C. Kaspara je to : *„súhrn vzťahov a javov, ktoré vyplývajú z cestovania alebo pobytu osôb, pričom miesto (bývania alebo zamestnania) pobytu nie je hlavným ani*

trvalým miestom bývania alebo zamestnania“ (Turizmus... <<http://indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:am&volume=2&issue=1&article=004> >).

Kultúrny cestovný ruch

Je jedným zo základných druhov cestovného ruchu. Je jav pri ktorom návštevníci uspokojujú svoje duševné a duchovné potreby ako sú potreby vzdelávania, poznávania, zábavy a pod. V praxi funguje vo forme návštev kultúrnych pamiatok, festivalov, kín, galérii, rôznych druhov výstav a pod. Jeho veľmi dôležitou súčasťou sú takisto aj rôzne formy turistiky (GUČÍK 2006 : 13).

Základnou podmienkou pre rozvoj kultúrneho cestovného ruchu do budúcnosti je existencia kultúrneho dedičstva. Tieto dve veci sú navzájom medzi sebou späté a na sebe ekonomicky nevyhnutne závislé (KMECO 2006 : 7).

Slovenská republika má výhodné postavenie z hľadiska rozvoja kultúrneho cestovného ruchu do budúcnosti nakoľko v každom z regiónov Slovenska nachádzame tradičné prvky vysokej historickej hodnoty. Tento fakt dodáva Slovensku konkurenčnú výhodu oproti postaveniu väčšiny krajín v Európskom regióne (GUČÍK 2006 : 13).

Kultúrny cestovný ruch je vo všeobecnosti považovaný za nositeľa kultúrnej výmeny, ktorá je hlavnou podmienkou pre rozvoj a zachovávanie kultúrneho dedičstva. Hlavným cieľom kultúrneho cestovného ruchu je objavovanie sídiel a ich pamiatok a ich spoločenská osveta (KMECO 2006 : 7).

4 MESTO NITRA

Nitra je jediným slovenským mestom, o ktorom písomné zmienky siahajú až do 9. storočia a preto je právom nazývaná aj „matkou slovenských miest“ (RUTTKAY, VELIKÁ 2003 : 12)

Veľmi významným historickým činiteľom v dejinách nášho územia a našich predkov bola Nitra. Špecifickou geografickou polohou a výhodnými klimatickými pomermi bola predurčená za prirodzené hospodárske, vojenské, politické ale aj obchodné a kultúrne stredisko na území severne od Dunaja. Túto funkciu Nitra zastávala prevdepodobne už od objavenia sa človeka na Ponitří cez jednotlivé historické obdobia. Prví obyvatelia sa na území dnešnej Nitry objavili v staršej dobe kamennej (v paleolite) asi 30 000 rokov pred našim letopočtom. Významné postavenie Nitry v histórii neustále potvrdzuje aj početné množstvo archeologických nálezov z rôznych dôb (LAJOŠ 1966 : 3).

Nitra sa rozprestiera na nive rovnomennej rieky, na úpäť vrchu Zobor, pohoria Tribeč. Uprostred širokého údolia sa nachádza vápencové bralo a na ňom stojí dominanta mesta – Nitriansky hrad. Nitra je najstarším slovenským mestom. Už pred rokom 830 sa v písomnostiach spomína ako sídlo knižaťa Pribinu. V roku 880 tu bolo založené biskupstvo. Dnešná starobylá ale aj moderná Nitra je mäkkou slovenského poľnohospodárskeho školstva a vedy a takisto sídlom archeologického výskumu. Pýchou mesta je agrokomplex najväčší výstavný areál na Slovensku, v ktorom sa nachádza aj poľnohospodársky skanzen. Slávnú históriu pripomína takmer 40 sakrálnych a iných pamätihodností, múzeí a galérií a v okolí príroda chránenej krajinnej oblasti Ponitrie (BARTA, BARTA 2006 : 8).

4.1 Primárna ponuka mesta Nitra pre cestovný ruch

Mesto Nitra sa rozprestiera na území o rozlohe 108 km². V súčasnosti je piatym najväčším mestom na Slovensku a Nitriansky okres patrí medzi tri najhustejšie osídlené okresy. Geografické súradnice mesta sú 48° 18'25'' severnej šírky a 18° 05'11'' východnej dĺžky. V rámci geomorfologického členenia Nitra leží na území nachádzajúcom sa medzi horským masívom Zobora (587m), Kalváriou (215m) a Šibeničným vrchom (218,5m). Kalváriu a Šibeničný vrch možno považovať za časť pohoria Tribeč, oddelené riekou od hlavného masívu. Kataster mesta má 4083 ha, z čoho je zastavaná plocha 194 ha. Nadmorská výška sa v meste pohybuje od 138 m.n.m. do 587 m.n.m.. Zo severu Nitru obklopuje pohorie Tribeč z ostatných svetových strán to je Podunajská pahorkatina

(Informácie o území...< http://unsk.sk/sh_owdoc.do?docid=1002>). Nitriansky okres podľa administratívno-právneho členenia hraničí s okresmi Topoľčany, Zlaté Moravce, Levice, Nové Zámky a Šaľa. Všetky tieto okresy spolu s Komárom sú súčasťou Nitrianskeho kraja, ktorý zaberá plochu 6 343 km², čo tvorí 12,9 % rozlohy Slovenskej Republiky s počtom obyvateľov 707 797. Mesto sa rozprestiera na oboch brehoch rovnomennej rieky Nitra. Mesto sa skladá z mestských častí Klokočina, Chrenová, Zobor, Čermáň, Šúdol, Staré mesto, Párovské háje, Diely, Horné a Dolné Krškany, Dražovce, Janíkovce, Kynek a Mlynárce. V Nitre žije k 1.1.2010 približne 82 661 obyvateľov (*Informácie o území...* < <http://unsk.sk/showdoc.do?docid=1002>>).

Národnostné zloženie okresu podľa prieskumu z 26.05.2001 tvorí 92 % Slovákov, 6,2 % Maďarov, 0,7 % Čechov a 0,55 % Rómov. Hustota osídlenia v Nitrianskom okrese je 189 obyvateľov/km². Hustota osídlenia v samotnom meste dosahuje až 786 obyvateľov/km².

Z prieskumu vekovej štruktúry populácie z roku 2007 vychádza, že 14,81 % obyvateľov je v predproduktívnom veku, 18,42 % v postproduktívnom veku a 66,77 % je v produktívnom veku (*Mesto Nitra* <http://nitrianskainvesticna.sk/ni_site/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3>). Nezamestnanosť dosahuje v Nitrianskom okrese 6,11 % a v Nitrianskom kraji je to až 10,72 %. Nezamestnanosť v Nitre dosahuje približne polovicu s celoslovenskej úrovne nezamestnanosti.

Prieskum vzdelanostnej štruktúry populácie z roku 2008 poukazuje na to, že 15 % obyvateľstva má iba základné vzdelanie, 20 % populácie má stredné vzdelanie bez maturity, 28 % má stredné s maturitou, 15 % je vysokoškolsky vzdelaných a 3 % sú bez vzdelania. Zvyšných 19 % percent sú deti do 6 rokov (*Mesto Nitra* <http://nitrianska_investicna.sk/ni_site/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3>).

Z prírodného bohatstva sa v blízkosti mesta nachádza Chránená krajinná oblasť Ponitrie zahŕňajúca prírodnú rezerváciu Ľupka, Národnú prírodnú rezerváciu Zoborskú lesostep a prírodnú rezerváciu Žibrica (*Vyhlásená...* <<http://sazp.sk/slovak/struktura/copk/spravy/ponitrie/html/main.html>>).

Zo zástupcov fauny Chránenej krajinskej oblasti Ponitrie spomenieme výskyt rysa a mačky divej ako pôvodných šeliem. Ďalej sa v nej vyskytuje jelenia, v nižších polohách srnčia a diviacia zver. Veľmi dobre sa v Tribeči darí danielej a muflónej zveri, ktorá bola na Slovensku introdukovaná v roku 1867. Zo vzácnych dravcov sa v oblasti vyskytuje orol krikľavý, orol kráľovský, hadiar krátkoprstý a včelár obyčajný (*Vyhlásená...* <<http://sazp.sk>>).

/slovak/struktura/copk/spravy/ponitrie/html/main.html>). Z flóry to je najmä vres obyčajný či skaličník srstnatý. Klimatické pomery sú v porovnaní s inými regiónmi Slovenska priaznivé. Dĺžka slnečného svitu dosahuje 60 – 80 dní v roku (1550 hodín). Priemerný ročný úhrn zrážok je 580 mm a priemerná ročná teplota 9,7 stupňa celzia. Teplotná inverzia sa v okrese vyskytuje len zriedkakedy.

Z povrchových vôd sa na území Nitrianskeho okresu okrem už spomínanej rieky Nitry nachádza iba sústava jazier v mestskom parku, Zoborské jazierko a potok Radošinka. Z podzemných vôd je to niekoľko prírodných pitných zdrojov z ktorých najznámejšie sú Svoradov prameň a studňa na Šindolke.

K primárnej ponuke mesta Nitra patria aj svetské a sakrálne stavby. Medzi svetské stavby patrí najmä Župný dom, Nitriansky hrad, pešia zóna a veľký počet budov v Starom meste. Medzi sakrálne stavby patria : Bazilika sv. Emeráma, Kostol sv. Ladislava, Kostol sv. Petra a Pavla, Diecézna knižnica, Veľký seminár, Synagóga, židovský cintorín, Kláštor františkánov, Kostol navštívenia Panny Márie. Mesto takisto disponuje niekoľkými technickými stavbami a to najmä úzkokolajovou parnou poľnou železnicou, ktorá je súčasťou poľnohospodárskeho skanzenu. V okolí mesta sa takisto nachádza niekoľko kameňolomov (*Informácie o území* < <http://unsk.sk/showdoc.do?docid=1002>>).

Z umeleckých a výtvarných diel sa na území Nitry nachádza Pamätník padlých hrdinov, socha Pribinu, Svätopluka a Corgoňa a takisto súsošie Solúnskych bratov stojace v mestskom parku.

V Nitre sa nachádza veľký počet archeologických nálezísk na Nitrianskom hrade, Čermáni a podobne.

V meste sú zriadené viaceré kultúrno-osvetové strediská ako Divadlo Andreja Bagara, Staré divadlo (bábkové), Dom Matice slovenskej. Z múzeí sú to Ponitrianske múzeum, Diecézne múzeum, Misijné múzeum, Múzeum Historických vozidiel, Slovenské poľnohospodárske múzeum. Z galérií je to Nitrianska galéria ale aj niekoľko ďalších stredísk, v ktorých sa konajú pravidelne rôzne vernisáže (*Informácie o území* <<http://unsk.sk/show doc.do?docid=1002>>).

V Nitre sa pravidelne organizujú rôzne podujatia či už kultúrne, obchodné, športové alebo spoločenské. Z kultúrnych sú to najmä: Nitrianske fašiangy, Nitrianska hudobná jar, Nitriansky deň detí, Klokočinský jarmok, Nitra milá Nitra, Musica Sacra, Nitrianska hudobná jar, Nitrianska hudobná jeseň, Dni českej kultúry, Kvetná nedeľa - sviatky jari, Cyrilo-Methodské slávnosti a podobne. Z obchodných sú to pravidelné medzinárodné

výstavy na výstavisku Agrokomplex. Medzi spoločenské podujatia patria púte na nitriansku Kalváriu alebo Svetové dni cestovného ruchu. Medzi najvýznamnejšie športové patria : Challenge Day, Dni športu, Týždeň olympizmu a Poďte sa snami byciklovať.

4.2 Sekundárna ponuka mesta Nitra pre cestovný ruch

V rámci supraštruktúry mesto disponuje veľkým množstvom ubytovacích zariadení rôznych kategórií. Medzi jednohviezdičkové patrí hotel Olympia, ktorý je aj hotelom s najväčším počtom ubytovacích kapacít v meste. Dvojhviezdičkový je hotel Zobor na pešej zóne mesta. Trojhviezdičkové sú hotely Átrium a Agroinštitút. Štvorhviezdičkových hotelov je v Nitre niekoľko ako hotel Zlatý Kľúčik, hotel Koruna (Best Western), hotel City, hotel Alexander`s, hotel Capital, hotel Centrum, Club hotel. Päťhviezdičkový hotel sa v Nitre nenachádza, ani žiadne wellness hotely.

V Nitre sa nachádza aj množstvo penziónov s rôznym stupňom kvality poskytovaných služieb. Sú to penzión Premona, penzión Zoborská, penzión Bobo, penzión Lux, penzión Tofi, penzión Artin, penzión U Krba, penzión Moretti, penzión Pribina, penzión PKO, Vila Ária, penzión Hoffer, Rybárska bašta u Hoffera. Neďaleko Nitry sa nachádza motel Autohaus.

V Nitre je zriadených niekoľko ubytovní a študentských domovov ako ubytovňa Tofi, Ubytovňa pri Lipe, Apatrmány Agáta, ŠD Bernolák, ŠD Pribina, ŠD Nová doba, ŠD Nitra, ŠD Mladosť (*Mesto Nitra* <http://nitrianskainvesticna.sk/nitra/_site/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3>).

Z oblasti gastronómie sa v Nitre nachádza niekoľko reštaurácií podávajúcich ako jedlá slovenskej, tak aj svetovej kuchyne. Spomenieme niektoré, ako reštaurácia Pribina, vináreň Buganka, reštaurácia OKO, reštaurácia Artin. Z reštaurácií podávajúcich slovenské špeciality, sú to reštaurácia Izba starej matere, reštaurácia Hoffer, reštaurácia Hájovňa u Hoffera. Takisto sa v meste nachádza niekoľko reštaurácií s ázijskou kuchyňou ako reštaurácia Panda či reštaurácia Fénix. V meste nechýba niekoľko fastfoodov ako McDonalds či Subway. V Nitre je niekoľko pizzérii ako reštaurácia pizzeria Boccacio, reštaurácia pizzeria Toscana, reštaurácia pizzeria Barracuda, reštaurácia pizzeria Wilson, reštaurácia pizzeria Morretti. Taktiež sa v meste nachádzajú cukrárne : Balkánska cukráreň, cukráreň Billich, Donut Café, cukráreň Gastrocentrum. V neposlednom rade Nitra disponuje veľkým množstvom kaviarní a zábavných podnikov : Antyc Café, Café

Damys, Café Casa Mía, Café Daniela, Donut Café, Café ty a ja, kaviareň Zanzibar, Radlinská kaviareň, Devils Pub, Rio disco pub, Barracuda, Stará pekáreň, Mexiko, Podchod pub.

Z infraštruktúry je v Nitre zastúpená každá oblasť. Niekoľko taxislužieb, videopožičovní, zmenárni, kníhkupectiev, požičovní áut, požičovní šiat, autoservisy, donáškové služby jedla, kvetov a podobne.

Pre sprostredkovanie a poskytovanie služieb v cestovnom ruchu je v meste zriadené množstvo cestovných kancelárii ako Koala tour, Hydrotour, Ruefa Reisen, Globtour, Satur a podobne (*Nitra* <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Nitra> >).

V meste je zriadená informáčna kancelária, poskytujúca všetky dôležité informácie o Nitre a okolí s názvom Nitriansky informačný systém (NISYS).

V širšom okolí mesta sa nachádzajú aj rekreačné strediská ako Duchonka (Topoľčany) a Margita Ilona (Levice). Rovnako sa v okolí mesta nachádza aj niekoľko kaštieľov a zámkov Kaštieľ Mojmírovce, Zámok u Grófa, Park Hotel Tartuf Beladice (*Nitra* <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Nitra> >).

Neďaleko mesta sa nachádza aj niekoľko kempingov a rančov napríklad ATC Jelenec, Ranč U Bobiho, Ranč Nové Sedlo.

Doprava do mesta je zabezpečená železničnou dopravou, ktorá má v Nitre klesajúcu tendenciu kvôli neefektívnosti využitia, zastaralému vozovému parku a chátrajúcej železničnej stanici, ktorá pochádza z roku 1876. Medzimestská autobusová doprava je najrozvinutejšia doprava v meste, autobusy chodia do všetkých smerov, či už sú to prímestské, medzimestské alebo medzinárodné. Autobusová stanica je v súčasnosti v zlom technickom stave; rekonštrukciu pripravuje autobusový dopravca Nitry Veolia Transport Nitra a.s. v spolupráci s mestom Nitra. Ďalší problém tejto dopravy je nedostačujúca cestná sieť, avšak aj tento problém sa vyrieši v roku 2013 pri otvorení rýchlostnej cesty R1 spolu s obchvatom Nitry. Výborne rozvinutá je Mestská hromadná doprava (MHD), ktorá má dobré zabezpečenie v celom meste (30 liniek) (*Nitra* <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Nitra> >).

5 HMOTNÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA NITRA

Napriek významnej a bohatej histórii má Nitra pomerne málo zachovaných historických stavebných pamiatok. Je to spôsobené tým, že mesto i okolie počas historického vývoja často postihli ničivé vojnové udalosti a požiare (*Nitra* <<http://sk.Wikipedia.org/wiki/Nitra> >).

Medzi najvýznamnejšie historické pamiatky v hornom meste patrí Nitriansky hrad, budova Starého seminára, dom Prometitae quieti, budova Malého seminára, dom u Corgoňa a Župný dom. V dolnom meste sa okrem niekoľkých významných budov nezachovalo mnoho architektonických pamiatok (KRČMÁR 2006 : 33).

5.1 Nitriansky hrad

Nitriansky hrad (obrázok 1), je výsledkom staviteľskej činnosti takmer desiatich storočí, stojí na mieste starého vyvýšeného slovanského hradiska, pôvodne obklopeného korytom rieky Nitry. Prvá písomná zmienka o hradisku pochádza už z roku 871. V nej sa hovorí o stavebnej činnosti kniežaťa Pribinu a o posvätení jeho kostola v Nitre okolo roku 830. V období Veľkej Moravy sa v Nitre zdržiaval knieža Svätopluk a v rokoch 880 - 892 tu bolo aj sídlo biskupa. Po páde Veľkej Moravy toto biskupstvo zaniklo, po vzniku uhorského štátu ho však už v polovici 11. storočia obnovili. Význam Nitrianskeho hradu v tomto čase dokumentuje tzv. Maurova legenda z rokov 1064 - 1070, ktorá spomína na hrade baziliku sv. Emeráma, do ktorej uložili pozostatky sv. Ondreja a Beňadika (JANOTA 1974 : 11).

Hrad odolal aj tatárskemu vpádu v roku 1241, o tri desaťročia neskôr roku 1271 ho však zásadne poškodil požiar počas obliehania Přemyslom Otakarom II. Po požiaroch obnovili nielen kostol, ale aj opevnenie hradu. Začiatkom 14. storočia ho dva razy po sebe dobyl Matúš Čák a roku 1431 ho obliehali husiti. Za kráľa Žigmunda vybudovali v prvej polovici 15. storočia nové hradné opevnenie, aj z toho sa nám však zachovalo málo, pretože roku 1465 znovu spustošilo hrad vojsko kráľa Mateja Korvína. K ďalším opevňovacím stavbám na hrade prišlo v 16. storočí, v čase tureckého nebezpečenstva, keď postavili renesančný hradný palác a novú vnútornú hradnú bránu (JANOTA 1974 : 12).

Počas stavovských povstaní v prvej polovici 17. storočia bol hrad centrom vojenských operácií a v roku 1663 sa dokonca dostal na krátky čas do rúk Turkov. Po

odstránení škôd prebudovali v rokoch 1673 - 1674 celý obranný systém hradu podľa požiadaviek modernej fortifikácie. K veľkej stavebnej a obnovnej činnosti došlo na hrade však až po skončení povstania Františka Rákócziho na začiatku 18. storočia, keď prestavali tzv. horný kostol a vybudovali nový biskupský palác. Stále prestavby hradu takmer úplne zotrelí jeho pôvodnú podobu. Zachovala sa z nej iba časť románskeho kostola sv. Emeráma z prvej polovice 13. storočia. Z gotického obdobia ostala časť hradobného múru a veľký gotický (tzv. horný) kostol z prvej polovice 14. storočia. Zo 16. storočia sa zachovala vnútorná hradná brána. V pomerne dobrom stave sa nám zachovali iba stavby z konca 17. a 18. storočia. Nitriansky hrad ako pamätník veľkomoravského obdobia našich dejín pútal už oddávna záujem verejnosti (JANOTA 1974 : 11).

Nitriansky hrad je národná kultúrna pamiatka a vynikajúca dominantná silueta mesta Nitra. Patrí k najcennejším pamiatkam v celoštátnom merítku. Pozostáva z niekoľkých stavebných celkov :

1. biskupský palác a opevnenie
2. románsky kostolík sv. Emeráma
3. katedrála tvorená horným a dolným kostolom

Biskupský palác (obrázok 2)

Bol postavený v rokoch 1732 – 1739. Je situovaný v severozápadnej časti opevneného priestoru. Palác je dvojposchodová budova vybudovaná okolo ústredného dvora. Hlavný vstup do budovy je z južnej strany a zdôrazňuje ho barokový portál, za vstupom je obdĺžnikový vnútorný dvor. Celé prízemie má valené klenby s lunetami. Na prvom poschodí sú empírovo upravené reprezentačné miestnosti. Fasádu biskupského paláca symetricky delí hlavný vchod. Vstup zdobia iónske pilastre, ktorých architráv nesie balustre balkóna prvého poschodia. O stavebnom vývoji biskupského paláca vieme pomerne málo. Perokresba viedenského vojenského archívu a rytina z roku 1618 z diela Brauna a Hoogenberga Civitas Orbis terrarum znázorňujú budovu s renesančnou atikou. Z gotickej slohovej periódy sa zachovali iba rebrovité klenby vo východnej časti severného krídla. Valené klenby s lunetami sú renesančné, české a pruské klenby sú barokového pôvodu. Najstaršie časti budovy tvoria obvodové múry zo západu a severu (KRIŽANOVÁ, KUSÁK 1984 : 17).

Prízemie a prvé poschodie biskupského paláca patrí biskupskému úradu a v súčasnosti sa využíva ako sídlo kardinála. Horné poschodie a podkrovie je v súčasnosti využívané na účely Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied.

Opevnenie nitrianskeho hradu má rozličné stavebné fázy a je najstaršou zachovalou časťou hradu. Najstaršia časť opevnenia je múr na severnej strane nad skalou, ktorý sa tiahne k hranolovej veži a prilieha k presbytériu horného kostola. Pri dobývaní Nitry Turkami v roku 1663 sa ukázalo, že opevnenie nie je dostatočné. Preto biskup Pálffy dal v roku 1673 opevnenie zmodernizovať podľa nových požiadaviek fortifikácie so širokými priekopami a násypmi okolo hviezdicového tvaru opevňovacích múrov (KRIŽANOVÁ, KUSÁK 1984 : 17).

Románsky kostol sv. Emeráma

Je najstaršou architektonickou pamiatkou na hrade. Podľa viacerých archeologických prieskumov pochádza z prvej polovice 13. storočia. Pravdepodobne bol postavený na mieste staršieho kostola, ktorý na nitrianskom hradnom kopci stál už v 11. storočí. Pod menom „kostol sv. Emeráma, Ondreja a Benedikta“ sa spomína už v listine zoborského kláštora z roku 1111. Pôvodný kostol však približne okolo roku 1200 celkom spustol. Na jeho mieste v polovici 13. storočia vystavali nový kostol so svätyňou – apsidou podkovovitého tvaru. Kostol mal pôvodne dve veže po bokoch lode. Dispozícia bola jednolodňová. Ten bol však zničený pri bojoch medzi Matúšom Čákom Trenčianskym a Karolom Róbertom z Anjou na začiatku 14. storočia. Románsky kostol neskôr slúžil ako archív tzv. „locus credibilis“ (ČERVENĀK 2005 : 71).

Katedrála Nitrianskeho hradu (obrázok 3)

Je najkrajšou pamiatkou na hradnom vŕšku. Skladá sa v podstate z dvoch samostatných chrámových priestorov – z gotického Horného kostola a ranobarokového Dolného kostola. Horný kostol je jednolodňový a končí sa apsidou, ktorú tvorí bohatý polygonálny uzáver. Stojí na vonkajšom okraji skaly pri najkrajnejšom využití danej plochy. Pozdĺžnu časť kostola rozdeľuje päť klenbových polí. Impozantný je oltár horného kostola z roku 1732, ktorý je orámovaný mohutnými stĺpmi a sochami svätcov. Celý oltár tvorí živý obraz barokového umenia a pôsobí veľmi plasticky. Krásnu ešte pôvodnú atmosféru má kazateľnica. Architektúru kostolíka dopĺňa chór s biskupskou emporou, komponovaný na spôsob divadelnej lôže. Dolný kostol dal postaviť biskup Ján Telegdi v rokoch 1662 – 1664, lebo útokmi Gabriela Bethlena v roku 1620 sa Horný kostol ťažko poškodil (VOZÁROVÁ 1979 : 44). Kostol pristavali k južnému múru horného kostola v šírke kostolíka sv. Emeráma. Bol situovaný do osi románskeho kostola súběžne s horným kostolom od ktorého ho delí značná výšková diferencia terénu, preklenutá širokým

schodišťom. Vežu románskeho kostolíka zrušili a postavili novú, podstatne vyššiu. Celý vnútorný priestor Dolného kostola bol zjednotený s interiérom Horného kostola. Veľmi vzácnym umeleckým dielom je barokový oltár vytesaný z mramoru. Na oltári sú vyobrazené dve scény zo života Krista – Snímanie z kríža a Kladenie do hrobu. Oltár je signovaný: Joannes Pernegger fecit 1662 (RUTTKAY, VELIKÁ 2003 : 31).

5.2 Ďalšie historické budovy mesta

Františkánsky kláštor s kostolom sv. Petra a Pavla (obrázok 4)

Bol postavený v roku 1630 a obnovený v prvej polovici 18. storočia. Nachádza sa na úpätí hradného vrchu pri vstupe do horného mesta cez podchod bývalého župného domu. Budova kostola ohraničuje interiér námestia vytvoreného Samovou a Pribinovou ulicou. Bývalý kláštor je jednoduchá jednoposchodová budova veľkej rozlohy. Všetky časti budovy sú dvojtraktové. Miestnosti na prízemí majú pruské klenby a na poschodí rovné stropy. Hlavný vstup je zo Samovej ulice. Je veľmi jednoduchý bez akejkoľvek ozdoby, osadený voči budove asymetricky. V súčasnosti patrí biskupskému úradu. Kostol sv. Petra a Pavla pri kláštore má jednodňový pôdorys s tromi bočnými kaplnkami. Kostol i kaplnky majú valené klenby s lunetami. K severnej strane kostola prilieha kláštor, napojený na kostol krížovou chodbou (FUSEK, ZEMENE 1998 : 91).

Dom na Samovej ulici č. 11 (dom Promeritae quieti) (obrázok 5)

Bol postavený v roku 1776 ako dom odpočinku starých kňazov. Budova je dvojposchodová s pôdorysom v tvare U. Dvorným priechodom bola spojená so starým seminárom. Trakt do Samovej ulice je čiastočne zaklenutý českými a pruskými klenbami. Fasáda smerom do Samovej ulice je prísne symetrická. Portál ukončuje rímša na konzolách s nápisom: „Promeritae quieti“. Fasáda južnej časti objektu pochádza z 19. storočia a je upravená v klasicistickom slohu (LAJOŠ 1970 : 118).

Starý (veľký) seminár (obrázok 6)

Bol postavený okolo roku 1770 a nachádza sa na Samovej ulici č.9. Je mohutná neskorobaroková stavba v Hornom meste. Južná časť objektu je klasicistická a pochádza z 19. storočia. Neskorobaroková jednoposchodová severná časť bola postavená v 18. storočí biskupom Jánom Gustínom. Pozdĺžne nádvorie budovy uzatvárajú bočné krídla.

Hlavná fasáda do Samovej ulice je symetricky rozdelená vstupmi a členená jemnými razilitmi. Bočné priečelie budovy je pseudorenesančné. Južná klasicistická časť objektu má bohato zdobenú fasádu. Cennou súčasťou interiéru budovy je malá kaplnka. Štukový oltárik bol postavený v rokoch 1782-84, v strede s obrazom sv. Ladislava (*Seminár...* <http://www.nitra.sk/?id_menu=3830&id_kat_for_open=10405>). Ďalšou súčasťou objektu je veľká štvorcová kaplnka v neorenesančom slohu. Kompozícia jednotlivých prvkov síce nedosahuje úroveň neskorobarokovej fasády zo Samovej ulice, napriek tomu ju však môžeme označiť za najkrajšiu klasicistickú stavebnú pamiatku v Nitre. V budove starého seminára sa nachádza Nitrianske vlastivedné múzeum (KRČMÁR 2006 : 29).

Malý seminár (obrázok 7)

Bol postavený v roku 1876. Je neskoroklasicistická stavba postavená podľa projektu vtedajšieho architekta Mayera. Je dvojpodlažná budova na Pribinovej ulici č.6. Má portál s polkruhovým oblúkom a po stranách má pilastre. Fasáda je prísne symetrická (DEKAN 1976 : 61).

Dom u Corgoňa (obrázok 8)

Bol postavený v rokoch 1818 – 1821. Nachádza sa na Samovej ulici č.7, hneď vedľa Starého Seminára. U Corgoňa je miestny názov budovy pomenovanej podľa sochy Atlanta na nároží od sochára V. Dunajského z roku 1821. Fasáda domu je empírová. Nad veľkou vstupnou bránou je štuková dekorácia – motív erbu s dvoma anjelmi. Na oknách prízemnia sa zachovali pekné klasicistické kované mreže. Dom má veľmi zaujímavý trojpodlažný suterén, ktorý sa skladá z chodieb ukončených murovanými priehradami. Najhľadšia chodba smeruje na hrad a podľa všetkého bola postavená ako tajná úniková chodba (VOZÁROVÁ 1979 : 123).

Dom na Samovej ulici č. 5

Bol postavený v 17. storočí a obnovený na začiatku 18. storočia. Je dvojpodlažný so štvorcovým pôdorysom. Všetky miestnosti majú valené klenby (FUSEK, ZEMENE 1998 : 29).

Farský dom (obrázok 9)

Nachádza sa na nároží niekdajšej Saratovskej ulice, v súčasnosti je to ulica Na víšku blízko kostola sv. Michala. Bol postavený v roku 1746. Je to jednoposchodová budova. Miestnosti na prízemí majú valenú klenbu s lunetami. Zaujímavá je pivnica vysekaná priamo do skaly (FUSEK, ZEMENE 1998 : 31).

Piaristický kláštor a kostol Piaristov (obrázok 10)

Bol postavený v roku 1700 ale do roku 1759 prešiel veľmi zložitými vývojovými fázami. Je situovaný hlavnou fasádou na Cyrilometodejskom námestí. Táto dvojposchodová budova je postavená na najvyššom mieste Dolného mesta – Martinskom vrchu a účinne pôsobí v urbanistickej siluete celého mesta. Mohutný stred celého komplexu tvorí fasáda kostola s dvoma vežami. Celá fasáda je bohato členená oknami, nikami, lezénami, rímsami a volútami. Veže tvoria sploštené bane v bohatých formách baroka. V interiéri pozdĺžnu loď bohato členia pilastre a tri polia. Má pruské klenby a je bohaté štukovo zdobená. Na hlavnom oltári je obraz sv. Ladislava, patróna kostola. Po stranách oltára sú pilastre a po stranách menzy stĺpy, ktoré nesú vysoké kladie. Celý oltár je veľmi cenné barokové dielo (BARTA, BÁRTA 2006 : 33).

Románsky kostol sv. Štefana (obrázok 11)

Pochádza zo začiatku 12. storočia ale v 18. storočí ho prestavali v barokovom slohu. Je to jednoduchá jednoloďová stavba nachádzajúca sa v centre obytného súboru v mestskej časti Párovce (PETRÁŠ, KRÁTKY 1988 : 47).

Kaplnka sv. Michala

Bola postavená v roku 1739. Nachádza sa na niekdajšom Mierovom námestí. Pôvodne mala drevenú vežu ale tú roku 1894 pre zlý technický stav zbúrali (RYBÁR 1981 : 19).

Kostol na Farskej ulici a dievčenský vzdelávací ústav (obrázok 12)

Bol postavený v roku 1854 v neorománskom slohu. V strede súboru je trojloďový kostol s tromi oltármi. Objekt sa pôvodne členil na školu, nemocnicu, kuchyňu a priestory kláštora s veľkým dvorom a záhradou. Veža kostola má tvar štíhleho ihlanu so štyrmi nárožnými vežičkami, čo výrazne doplňuje urbanistickú siluetu mesta (LAJOŠ 1964 : 91).

V súčasnosti v niekdajšom dievčenskom vzdelávacom ústave pôsobí cirkevné gymnázium sv. Cyrila a Metoda.

Chrám Matky božej na Kalvárii (obrázok 13)

Kostol bol pôvodne postavený ako gotický v 14. storočí neskôr bol však upravený v barokovom slohu. Má krížový pôdorys zaklenutý lunetovou klenbou. V roku 1765 bol postavený vedľa chrámu kláštor s ôsmimi celami, jedálňou, kuchyňou, pivnicou a malým dvorom. Kláštor neskôr slúžil ako starobinec pre kňazov. V roku 1925 získal celý súbor rád SVD – Societas Verbi Divini a roku 1928 odovzdali do užívania novú budovu kláštora postavenú podľa projektu vtedajšieho architekta Harminca. Vychovával sa tu dorast pre kresťanské misionárske pôsobenie na pohanských kontinentoch. Od roku 1953 až do dnes slúži súbor Slovenskej poľnohospodárskej univerzity ako sídlo jednej z fakúlt (KRIŽANOVÁ, KUSÁK 1984 : 73).

Mestská radnica (obrázok 14)

Bola postavená v rokoch 1881 – 1882. Spolu so župným domom patrí medzi pozoruhodné architektonické pamiatky z konca 19. a začiatku 20. storočia. Budova je dvojposchodová, fasáda je členená bosážou. Zadná (východná) časť bola pristavaná neskôr v roku 1911 (LAJOŠ 1966 : 113). V súčasnosti v nej sídli niekoľko inštitúcií napríklad kancelária Nitrianskeho informačného systému či kaviareň.

Župný dom (obrázok 15)

Nachádza sa na niekdajšom Mierovom námestí, v súčasnosti je to Župné námestie. Pôvodne je barokovou stavbou z roku 1874. V roku 1908 bol prestavaný v secesnom slohu. Je zaujímavou ukážkou monumentálnej reprezentačnej budovy. Je dvojposchodová stavba, pôdorysne riešená do štvoruholníka s vnútorným nádvorím. V predĺžení čelnej fasády je výjazd do horného mesta. Priečelie s 19 osami má v strede mierne dvakrát vystupujúci rizalit. Prvé poschodie má okná s ušatcovou šambránou. Druhé poschodie delia lizenové vystupujúce plochy. Fasádu zakončuje štít, v ktorom je erb Nitrianskej župy. Miestnosti v priečelnom a dvornom trakte sú klenuté českou plackou. Vo viacerých miestnostiach sú štukové omietky. V súčasnosti sa v budove nachádza niekoľko inštitúcií, medzi ktorými je aj Nitrianska galéria (KRČMÁR 2006 : 26).

5.3 Ľudové stavitel'stvo v regióne Nitry

Znaky ľudového stavitel'stva v oblasti Nitry sú charakteristické pre širokú oblasť Podunajskej nížiny. V sídelnej forme ide o sústredenú pravidelnú radovú zástavbu, najčastejšie v podobe hromadných cestných dedín, alebo v podobe cestných radových dedín či skupinových radových dedín. Väčšinu obcí v regióne Nitry charakterizuje tzv. dlhý dom (obrázok 16), ktorý je užšou stranou situovaný do ulice a má pod jednou strechou obytnú i za ňou nasledujúcu hospodársku časť. Veľmi rozšírená je aj hĺbková zástavba dvorov, kde v rade za sebou (pod jednou strechou) nasleduje viac dvojpriestorových a trojpriestorových bytov a za nimi maštale (VOZÁROVÁ 1979 : 88). V okolí Nitry bývali dvory otvorené, takže medzi sebou vytvárali úzke uličky. Stĺpy brán a bráničiek boli z dreva alebo murované. Zástavbu dvorov i celej obce väčšinou dotvárajú hospodárske stavby. Za maštalu, väčšinou hneď za obytnou časťou a pod jednou strechou nasleduje šopa stĺpikovej konštrukcie. Dvor uzatvára stodola rozličnej konštrukcie, často kombinovanej. Niekde stoja stodoly samostatne, s vlastnou komunikáciou na záhumní (Dolný Ohaj) alebo vytvárajú zhluky (Čakajovce).

Na južných svahoch Tribeča, v oblasti pestovania viniča, sa mimo intravilánu obce nachádzajú vínne pivnice, často s jednoduchými hlinenými stavbami – hajlochmi. Tieto sa niekde zachovali ako svojrázny architektonický celok, v iných boli upravené na trvalé bývanie (Nitra – Čermáň).

Základným stavebným materiálom tradičného stavitel'stva na území Nitry a Nitrianskeho okresu bola hlina. Výnimkou sú iba obce pod Tribečom, kde dominovalo drevo listnatých stromov. Najmladšou a najrozšírenejšou technikou stavby z hliny bolo murovanie z nepálenej tehly, ale ešte aj dnes stoja domy stavané prastarou technikou – vykladáním (hotový dom sa volal vikladanina) alebo nabíjaním (nabíjanina). Všetky domy aj drevené boli omazané hlinou a vybielené vápnom. Na spodku čelnej a dvorovej steny býval tmovou farbou namaľovaný pás – sokel. Výraznou architektonickou časťou domu bola slamená strecha, väčšinou valbová (štvorodkvapová), miestami sedlová s drevenými alebo murovanými štípmi (DEKAN 1976 : 33). Dnes pokrýva domy nehorľavá krytina ale ešte na začiatku 20. storočia prevažovala krytina zo zväzkov ražnej slamy, nazývanými „šupki“ alebo „hlavačky“, ktoré boli na nárožniach navrstvené, takže kontrastovali s hladkou plochou strechy. Dispozičné riešenie domu je jednotné na celom území Nitrianskeho okresu. Vpredu je izba, základný obytný priestor, potom pitvor s otvoreným komínom

a komora. Do domu sa vstupovalo cez pitvor a odtiaľ do ostatných priestorov obytnej časti. V ľavom rohu izby bývala hranolovitá pec s čelustami a ohniskom v izbe. Na prelome 19. a 20. storočia sa čeluste a ohnisko začali presúvať do pitvora a hranolovitý tvar pece sa zmenil na rakvový – šišku. Kvôli začiatku továrenskej výroby začali postupne hospodárske stavby po 2. sv. vojne zanikať (FUSEK, ZEMENE 1998 : 62). V súčasnosti sa už vyskytujú iba zriedkakedy.

5.4 Ľudový odev Nitrianskeho regiónu

Ľudový odev (obrázok 17) patrí popri ľudovom staviteľstve k najvýraznejším častiam ľudovej architektúry (LAJOŠ 1964 : 98). Územie Nitrianskeho okresu môžeme z hľadiska lokálnych foriem ženského odevu zo začiatku 20. storočia rozdeliť na niekoľko oblastí, my sme sa však zamerali na oblasť najlepšie vykresľujúcu ľudový odev mesta Nitry a najbližších obcí. Základ ženského odevu tvoril konopný rubáš, na ktorý sa obliekali rukávce, staršie boli konopné s červenou výšivkou do obdĺžnika, novšie z kupovaného plátna s výšivkou plným stehom podľa predkreslenia. Spodná sukňa bola plátenná, vrchná z modrotlaču alebo atlasu, živôtik z kvetovaného brokátu alebo kašmíru s nášivkami. Cez prsia bola prekrížená šatkou s vyvážovými strapcami. Vydaté ženy nosili na hlavách podložku do účesu tzv. „grguľu“ s čepcami zdobenými plnou výšivkou i aplikáciou hodvábných húseniek a kovových bortičí. Na čepce si dávali rozličné šatky. Na nohách nosili čizmy. Mužský ľudový odev bol jednoduchší ako ženský. Všeobecne sa prestal nosiť v období po prvej svetovej vojne, ale ešte aj potom sa používali niektoré súčiastky, najmä pracovného odevu. Základom letného všedného odevu bola konopná košeľa a gate jednoduchého rovného strihu bez výzdoby. Na sviatky nosili muži čierne šnurované nohavice z kupovaného súkna, čizmy a vestu, starší aj kabát. Ženský odev sa nosil o niečo dlhšie ako mužský, v niektorých obciach ho zanechali až po druhej svetovej vojne. S tým súvisela aj dlhá éra domáceho tkania plátna a vyšívania, ktoré zanikli až v polovici 20. storočia. Tradičný odev vystriedalo polomestské a mestské odievanie. S ľudovým odevom sa dodnes stretávame už len pri slávnostných príležitostiach a folklórnych podujatiach (ČERVENÁK 2005 : 35).

6 NEHMOTNÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA NITRA

6.1 Divadelníctvo

Divadelníctvo v Nitre má starú tradíciu. V literatúre sa uvádza, že už knieža Pribina mal na svojom dvore niekoľko igrícov, ktorí mu predspevovali a hrali vlastný repertoár. O tom, kedy sa hralo v Nitre prvé divadelné predstavenie neexistuje záznam. Možno predpokladať, že už v stredoveku sa v Zoborskom kláštore hrali pašiové hry za asistencie chóru. Najstaršie konkrétne záznamy dokumentujúce vývoj dramatického umenia v Nitre pochádzajú z roku 1765, keď biskup Ján Gustíni zriadil v budove piaristického gymnázia „Theatrum comicum“ – komické divadlo a na jeho udržiavanie založil aj nadáciu. Je možné, že študenti už predtým vystupovali s príležitostnými hrami (DVOŘÁK 1976 : 202).

Od polovice 19. storočia vystupovali v Nitre už profesionálne kočovné súbory, najmä po 1. februári 1844, keď odovzdali pre tento účel upravené „murované divadlo“ na Štefánikovej ulici. Striedalo sa tu pravidelne niekoľko nemeckých a maďarských súborov. Vo februári a marci 1845 tu hrala spoločnosť Pavla Tótha, potom tu hosťovala Zvláštna divadelná galéria Richarda Puchtu a Emanuela Schiethabela. Počiatky profesionálnej divadelnej scény v Nitre možno datovať dňom 12. júna 1871, keď Ernest Simonyi predniesol návrh na župnom zhromaždení, aby postavili maďarské profesionálne divadlo, ktoré by dospelým, situovanejším a vzdelanejším občanom poskytlo duchovné zážitky (DEKAN 1976 : 62). Na župnom zasadnutí 11. septembra, predostreli návrh, aby župa prispievala ročne určitou sumou divadelnej spoločnosti, účinkujúcej v Nitre. Popri tom sa mal vybudovať stály divadelný výbor, ktorého úlohou bolo vybudovať stále divadlo. Z príspevkov župy ale aj od obyvateľov sa snažili vyzbierať dostatočné množstvo peňazí čo sa im nepodarilo a tak muselo ešte prispieť mesto. Základný kameň položili 1. júla 1882, projekt budovy vypracoval Adolf Vojta. Náklady vtedy dosiahli 60 000 florénov. Divadlo slávnostne otvorili 19. novembra 1883 súčasne s prvým valným zhromaždením spolku FEMKY. V zmysle štátutov divadla sa v ňom smeli hrať len maďarské predstavenia a to sa aj striktne dodržiavalo.

Vznikom Československej republiky v roku 1918 divadlo po 35 sezónach ukončilo svoju činnosť. V divadle nejaký čas sídlilo kino. Divadelný život v Nitre v rokoch 1918 – 1939 organizovali najmä nitriansky ochotníci. Na prvom mieste treba spomenúť

dramatický súbor divadelných ochotníkov Čapek. Založili ho už v roku 1919 príslušníci armády pod pôvodným názvom Pavouci. Toto ochotnícke združenie sa rýchlo rozrástlo a od 21. Septembra 1920 už pôsobili v župnom divadle. Obecenstvu sa predstavilo s názvom Dramatický krúžok divadelných ochotníkov v Nitre, až v roku 1928 doplnili svoje meno, so súhlasom spisovateľa Karla Čapka, pomenovaním Čapek. Pod týmto názvom účinkoval krúžok až do roku 1939. Za dvadsať rokov predviedol asi 200 predstavení, z toho 2 operety. Ďalej tu pôsobilo niekoľko rôznych divadelných krúžkov a veľmi často v Nitre hosťovali aj činohra a opera Slovenského národného divadla z Bratislavy (FUSEK, ZEMENE 1998 : 153).

Po renovácii divadelnej budovy v roku 1941 začalo svoju činnosť Slovenské ľudové divadlo, ktoré sem prišlo z Bratislavy. Bola to druhá profesionálna scéna na Slovensku, predtým bola v Košiciach a kratší čas v Banskej Bystrici. Neskôr sa súbor rozrástol, mal dva tímy, činoherný a operetný. V roku 1941 mal až 70 členov a vlastný orchester. V repertoári divadla nechýbali autori ako Gogol, Shakespeare, Balzac, Molière, Lope de Vega a ďalší. Koncom marca 1945 divadlo vyhorelo. Tým sa skončila jedna zaujímavá éra nitrianskeho divadla, ktorá v kontexte slovenského divadelníctva zohrala významnú úlohu (FUSEK, ZEMENE 1998 : 156).

Tradícia divadelníctva v Nitre bola bohatá, čo bolo podnetom k vzniku Krajského divadla. V roku 1949 bolo v nitrianskom divadle (bývalá telocvičňa v Národnom dome) prvé slávnostné predstavenie s bohatým kultúrnoumeleckým programom. Slávnostná premiéra, veselohra slovenského dramatika Jána Skalku, Kozie mlieko, bola 14. januára 1950. Nitrianske profesionálne divadlo (úradný názov Krajské divadlo Nitra) zahralo od založenia takmer 200 premiér a vyše 5000 predstavení. Najväčší úspech mala inscenácia P. Breala Husári (FUSEK, ZEMENE 1998 : 156 - 157).

V roku 1960 bolo zriadené profesionálne bábkové divadlo neďaleko tržnice. V rokoch 1960 – 1963 bolo v Nitre poloprofesionálne divadlo Na priedomí, ktoré ako prvé na Slovensku inscenovalo celovečernú pantomímu. V roku 1992 sa Divadlo Andreja Bagara presťahovalo zo svojej starej budovy a odvtedy pôsobí v jednej z najväčších a najmodernejších divadelných budov na Slovensku. Má dva hracie priestory - Veľká sála s kapacitou 577 miest a Štúdio so 120 až 150 miestami variabilného usporiadania - sú predpokladom nerušeného chodu polyfunkčného divadelného stánku a vytvárajú ideálne podmienky na vznik, prezentáciu a percepciu moderného javiskového diela (*Základné informácie* <<http://www.dab.sk/index2.php?m=divadlo>>).

6.2 Hudba

Nitra má bohatú hudobnú minulosť, aj keď doposiaľ poznáme len málo priamych prameňov, ktoré by to potvrdzovali. Do polovice 18. storočia sa hudba pestovala takmer výlučne len v chrámoch, čo vyplývalo z celkového charakteru vtedajšej doby. Už v 9. storočí tu bola kapitula, v ktorej chráme pravdepodobne zaznieval kresťanský jednohlas, nazývaný tiež gregoriánsky chorál. V 12. storočí sa na kapitulskej škole vyučoval aj spev. Predpoklady, že sa hudba pestovala aj v neskorších storočiach, sú oprávnené, lebo kultická hudba v nitrianskych kostoloch určite znela. Písomné pramene máme však iba o menách niekoľkých kantorov a učiteľov spevu z rokov 1247 – 1543. Podobne to bolo aj s bohoslužobným spevom vo františkánskom kostole (PETRÁŠ, KRÁTKY 1988 : 108 111). Z bohatej knižnice tohto kláštora sa zachovalo iba torzo. Z hudobných pamiatok sú to jednohlasné žalmy pochádzajúce z 18. storočia. Na základe poznatkov a pamiatok získaných z františkánskych kláštorov v iných slovenských mestách, môžeme usudzovať, že sa tu popri gregoriánskom chorále a jednohlasnom ľudovom speve s organovým sprievodom, prevádzal aj viachlas a prípadne aj inštrumentálna hudba. Zo 16. storočia pochádza zaujímavý a cenný prameň – rukopisný Graduál, ktorý je v knižnici bratislavskej kapituly. V Graduáli sú zapísané nápevy omšovej liturgie, ktoré pri bohoslužbách spieval zbor. Kódex má 365 strán s nápisom na prvej strane : *Graduale civitatis Nitriensis pertinens ad Sanctum Jacobum 1588*, čo svedčí o tom, že sa používal vo farskom kostole sv. Jakuba a zároveň je dôkazom toho, že v Nitre v 16. storočí spevácky zbor skutočne existoval. Z druhej polovice 18. storočia sa zachovala významná historická pamiatka v tunajšom piaristickom kostole. Je to súpis hudobní a hudobných nástrojov, nachádzajúcich sa na chóre kostola v rokoch 1749 – 1773. Notový materiál sa k nim nezachoval. Je možné, že sa niektoré hudobniny zapísané v inventári nájdu v zachovanej časti piaristickej knižnice, ktorá je doposiaľ ešte celkom neprebádaná.

Nová kapitola hudobného života v Nitre sa začala v 19. storočí. Aj v tejto dobe sa ako v bývalom biskupskom meste, hlavný záujem sústreďoval na cirkevnú hudbu. Najdôležitejším strediskom bol katedrálny chrám na Nitrianskom hrade. Predpokladáme, že sa tu popri tradičnom gregoriánskom choráli, prevádzali aj diela chrámovej hudby (KRIŽANOVÁ, KUSÁK 1984 : 97). Presnejšie údaje o hudobných produkciách pochádzajú až z 2. polovice 19. storočia. V tom období už ťažisko bolo na pestovaní svetskej hudby. Tento proces prebiehal veľmi pomaly a jeho výraznejšie výsledky badať až

v osemdesiatych rokoch 19. storočia. V tomto období v Nitre pôsobilo veľa významných hudobných umelcov, ktorých meno stojí za zmienku. Medzi nich patrili napríklad Leopold Dušínský, Bohumil Štetka, Anton Stupka či Eugen Kálix. Svetská hudba prenikla do nitrianskych meštianskych rodín až koncom 19. storočia, keď vznikali súkromné hudobné školy, kde sa vyučovala hra na klavír a husle (RYBÁR 1981 : 31 - 32).

V dvadsiatych rokoch 20. storočia sa vytvorili aj prvé spevokoly. Prvý z nich bol Sokolský spevokol, ktorý vznikol v roku 1924. Dôležitou osobnosťou nitrianskeho hudobného života bol aj kapitán Bohumil Litoborský, ktorý sa v roku 1920 stal dirigentom novovzniknutého vojenského dychového orchestra. V roku 1929 vznikla v Nitre mestská hudobná škola, čo bolo významným krokom v hudobnom živote mesta. Známymi hudobnými dejateľmi v tomto období boli klavíristka Emília Šandriková, huslista Oto Brockner či huslistka Mária Piasková. V 40. rokoch 20. storočia kultúrne dianie v Nitre stagnovalo (RYBÁR 1981 : 31 - 32). V povojnovom období a po príchode červenej armády sa dá konštatovať, že hudobný život v Nitre sa neustále rozvíjal a tento stav trvá až dodnes.

6.3 Významné osobnosti

Kultúrnym dedičstvom nášho mesta sú určite aj významné osobnosti, ktoré sa podielali na jeho historickom vývoji. Najstarší známy písomný doklad, spomínajúci mesto Nitra, hovorí o prvom nitrianskom kniežati Pribinovi a o vysviacke kostola asi roku 830 (KRČMÁR 2006 : 59). Aj veľkomoravský kráľ Svätopluk sídlil v Nitre a údajne tu aj zomrel 10. mája 894. V Nitre účinkovali aj Solúnski bratia Konštantín – Cyril a Metod, ktorý sa stal aj Veľkomoravským arcibiskupom. Prvým známym životopiscom na území Nitry je pätikostolský biskup Maurus, ktorý sa narodil v Nitre okolo roku 1000 a bol žiakom v zoborskom kláštore. Za zmienku určite stojí aj Mikuláš, nitriansky archidiakon a ostrihomský kanonik, ktorý bol v roku 1317 rektorom univerzity v Bologni v Taliansku. Vo viac ako tisíc ročnej histórii mesta sa objavuje nespočetné množstvo veľmi významných historických osobností a zásadne vplývali na vývoj dejín nielen mesta. Sú to napríklad Benedikt Slakovský, Ladislav Matiašovský, Jozef Dežerický, Jozef Kluch a podobne (LAJOŠ 1970 : 66). Takisto významný slovenský básnik a spisovateľ, prekladateľ a prvý národný umelec Dr. Ján Jesenský žil v Nitre a pôsobil ako župan nitrianskej župy. Medzi významné osobnosti nitrianskych dejín určite patrí aj Rudolf Jašík,

ktorý ako chlapec začal študovať na gymnáziu v Nitre a neskôr ako spisovateľ napísal a vydal viacero románov (FUSEK, ZEMENE 1998 : 191). Spomenuli sme iba niekoľko významných dejateľov, ktorí sa svojou prácou a životom zaslúžili o dobré meno mesta Nitry.

7 KULTÚRNE DEDIČSTVO MESTA A JEHO VYUŽITIE V SÚČASNOSTI

Podľa Lenovského (2008 : 6) cestou preniknutia do nejakej kultúry je spoznanie kultúrneho dedičstva. Kultúrne dedičstvo dokumentuje vznik, vývoj a históriu, interpretuje postoje a názory tých, ktorých chceme poznať. Vlastné kultúrne dedičstvo nám pomáha identifikovať sa, no podľa neho nás zaradia aj tí druhí (LENOVSKÝ a kol. 2008 : 101). Svet je veľký a plný rôznych kultúr a ich spoznávanie cez kultúrne dedičstvo umožňuje jeho využívanie v súčasnosti. Kultúrne dedičstvo môže byť súčasťou každodenného života ale rovnako dáva veľký priestor pre spoznávanie nového, duševnú obrodu, ktorej napomáha cestovný ruch. Oblasť cestovného ruchu je jednou z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich oblastí ekonomík jednotlivých štátov, ale možnosti jej využitia sú úzko späté s úrovňou zachovávanía a rozvíjania kultúrneho dedičstva.

Slovenská Republika má oproti väčšine európskych štátov relatívne malé územie ale disponuje veľkým množstvom historického a kultúrneho bohatstva, ktoré predstavujú hrady zámky, kaštiele, kráľovské mestá, národné kultúrne pamiatky, chránené krajinné oblasti, pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry a podobne.

Jedným z miest, ktoré je reprezentantom kultúrneho bohatstva na Slovensku je Nitra. Jej viac ako tisícročná história je dobrým predpokladom pre rozvoj cestovného ruchu využívaním kultúrneho dedičstva. Nitra je zaujímavá svojou polohou, nakoľko sa rozkladá, podobne ako Rím na „siedmych pahorkoch“, z ktorých najvyšší je Zobor. Zo severu ju obklopuje pohorie Tribeč, v ktorom sa nachádza aj chránená krajinná oblasť Ponitrie s chráneným živočíšstvom a rastlinstvom. Najnavštevovanejším kopcom v okolí Nitry je Zobor, cesta naň vedie niekoľkými turistickými chodníkmi, ktoré sú však nedostatočne označené, čo zťažuje orientáciu v teréne najmä turistom zo vzdialenejších oblastí. V minulosti bol Zobor prístupný aj vďaka sedačkovej lanovke, dnes táto nie je funkčná, čo bráni starším a menej pohybovo zdatným turistom vychutnať si panoramatický pohľad na Nitru a okolie.

Historicky najzaujímavejšou časťou Nitry je staré mesto s dominantou **Nitrianskym hradom a podhradím**, ktoré lákajú turistov zo širokého okolia k poznávaniu dejín mesta. Zvlášť príťažlivými pre turistov su priestory Nitrianskeho hradu, ktorých súčasťou je diecézne múzeum, ktoré vystavuje napríklad Záborské listiny z rokov 1111 a 1113, ktoré oznamujú súpis majetku benediktínskeho opátstva a ďalších osád. Pôvodne malo múzeum vystavovať chrámový poklad, ktorý obsahuje zlaté a strieborné kalichy,

misy, kríže, relikvie, prstene, obrazy a mnoho ďalších predmetov zo 17., 18. a 19. storočia. Kvôli nedostatku finančných prostriedkov, ktoré by zaistili ochranu tohto vzácného pokladu sa vystavujú literárne artefakty (KUCER <<http://infoglobe.sk/nitriansky-kraj-rubrika/nitra-za-kulturou-a-historiou> >). Staré mesto oplýva množstvom historických budov, ktoré sú zaujímavé svojou architektúrou, okrem turisticky zaujímavých budov Malého a Veľkého seminára či Domu u Corgoňa je to aj diecézna knižnica, ktorá obsahuje viac ako 60 000 výtlačkov historických kníh, medzi ktorými sú aj inkunábuly – prvotlače (KUCER <<http://infoglobe.sk/nitriansky-kraj-rubrika/nitra-za-kulturou-a-historiou> >).

Zaujímavou historickou pamiatkou mesta je aj **mestský palác – Župný dom**, v ktorom sídli v súčasnosti Nitrianska galéria, ktorá je odbornou kultúrnou inštitúciou. Jej poslaním je zhromažďovať, vedecky spracovávať, odborne spravovať, ochraňovať, využívať a prezentovať diela všetkých disciplín výtvarného umenia 20. a 21. storočia v okresoch Nitra, Topoľčany, Zlaté Moravce a Šaľa. Zbierkový fond tvorí celkom približne 4 400 ks zbierkových predmetov. V budove sa nachádzajú aj reprezentačné priestory Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja a sídli tu niekoľko súkromných firiem. Budova bývalého Župného domu v sebe uzatvára dvor, ktorý bol donedávna miestom stretnutí Literárneho klubu Janka Jesenského, ktorý bol pri galérii založený v r.1990. Dnes po rekonštrukcii objektu sa znovu začína tradícia budovania podobných kultúrnych stretnutí, napr. folkové večery počas Nitrianskeho kultúrneho leta. Budovu zdobí pamätná tabuľa na počesť spisovateľa a básnika, národného umelca Janka Jesenského, ktorý tu v rokoch 1923-1927 pôsobil vo funkcii nitrianskeho župana a na nároží budovy je osadená pamätná tabuľa s reliéfom Dr.Ludovíta Ďuriša, nitrianskeho rodáka a bývalého riaditeľa Slovenskej filharmónie (Mestský palác <<http://www.nitra.sk/mestsky-palac-zupny-dom.phtml?id3=3826>>). Ďalšími lákadlami pre turistov napomáhajúcimi rozvoju cestovného ruchu v meste sú viaceré múzeá či galérie. Turisticky zaujímavé sú najmä múzeá dokumentujúce vznik a vývoj poľnohospodárstva, historický vývoj a kultúru nitrianskeho regiónu. Za najatraktívnejšie je považované **Ponitrianske múzeum**, ktoré je vlastivedným múzeom prevádzkujúcim expozíciu „Skvosty dávneho Slovenska“. Každý rok sa tu usporiada 15-20 vlastivedných výstav. Návštevníci si môžu prezrieť exponáty z doby kamennej, bronzovej i železnej. Zbierka zachytáva obdobie sťahovania národov a príchod Slovanov na Slovensko, dobu kniežat'a Pribinu až po zánik Veľkej Moravy (KUCER <<http://infoglobe.sk/nitriansky-kraj-rubrika/nitra-za-kulturou-a-historiou> >).

Ďalším múzeom, ktoré určite tiež stojí za zmienku je múzeum zaoberajúce sa vyvojom kresťanstva na území Nitry a Slovenska. Je ním **Misijné múzeum**. Toto postupne vznikalo od roku 1925. Po roku 1950 zažilo úpadok. Mnohé exponáty sa stratili alebo boli zničené. K znovuoťvorení došlo až v roku 1996. Misijné múzeum kultúr a národov malo a má za základ expozície predmety, ktoré priniesli slovenský misionári Spoločnosti Božieho Slova. Na výstave je možné vidieť predmety skutočne zo všetkých kútov sveta. Predovšetkým sa jedná o predmety každodennej ľudskej činnosti – zbrane, šaty, náboženské, či dekoračné veci.

Slovenské poľnohospodárske múzeum je stánkom roľníckej kultúry na Slovensku. Prezентuje rozsiahlu expozíciu ako napríklad: poľnohospodárstvo od najstarších dôb po stredovek, poľnohospodárske motívy v umení, príprava spracovania pôdy, mlatba, sejba a zber hospodárskych plodín alebo poľnohospodárske letectvo. Múzeum sa ešte môže chváliť unikátnou úzkokolejovou parnou poľnou železnicou s vyhladkovými vozmi. Jeho súčasťou je poľnohospodársky skanzen (múzeum v prírode) – ojedinelý súbor ľudovej architektúry. Výhodou je, že aj vozíčkári si bez problémov môžu prezrieť expozície v interiéri múzea. Sťažný prístup je však pre nich do interiéru skanzenu.

Pre návštevníkov mesta je zaujímavým miestom aj **Nitrianska galéria**, ktorá sa nezaobrá len vystavovaním umenia ale aj edukačnou a umenovednou činnosťou (KUCER <<http://infoglobe.sk/nitriansky-kraj-rubrika/nitra-za-kulturou-a-historiou>>).

Jednoznačne jedným z najväčších lákadiel mesta je **výstavný areál Agrokompex** (obrázok 18), ktorý zabezpečuje výstavné a veľtržné služby európskeho i národného charakteru. V roku 2009 vystavovalo na 36 veľtrhoch a výstavách v Nitre 2 770 vystavovateľov – 623 vystavovateľov pochádzalo zo zahraničia. Najdôležitejšie nitrianske výstavy a veľtrhy navštívilo 390 602 návštevníkov, 10 163 návštevníkov pochádzalo zo zahraničia. Výstavy sa konajú v priebehu celého roka a sú zamerané na rôzne odvetvia priemyslu a poľnohospodárstva (*O nás...* <<http://www.agrokomplex.sk/kategoria/O-NAS/>>). Návštevníci výstaviska spravidla okrem výstavy navštívia aj iné kultúrne a historické pamiatky mesta, vďaka čomu naberá turizmus v Nitre stúpajúcu tendenciu. Príliš veľa ľudí pohybujúcich sa v meste počas zvyčajne spôsobuje problémy s dopravou a komplikuje život domácim aj návštevníkom. Riešenie dopravnej situácie mesta by malo byť prioritou mestského zastupiteľstva.

Turisticky prítlačlivé je aj centrum mesta, ktorého najväčšou dominantou je **Divadlo Andreja Bagara** (obrázok 19). Dramaturgia divadla je v súlade s potrebou domáceho a zahraničného publika a zohľadňuje jeho rôznorodosť. Tematická a žánrová pestrosť sa prelína s vysokou náročnosťou i atraktivnosťou javiskového diela. (Základné informácie <<http://dab.sk/index2.php?m=divadlo>>). V repertoári nechýbajú základné piliere svetovej klasiky a modernej drámy 20. storočia. Divadlo sa pravidelne venuje uvádzaniu diel pre deti a mladého diváka. Za prirodzenú povinnosť považuje uvádzanie diel slovenských autorov, súčasníkov aj klasikov. Veľkú obľubu si v poslednom čase získali veľkolepé hudobno-dramatické projekty divadla. Silná divácka odozva a kladné hodnotenie domácej i zahraničnej kritiky potvrdzuje vysoké profesionálne kvality, porovnateľné s dielami daného žánru v európskom kontexte (Základné informácie <<http://dab.sk/index2.php?m=divadlo>>).

V budove divadla sú exkluzívne interiéry, ktoré sú ideálnym priestorom na rozmanité kultúrno-spoločenské podujatia: vystúpenia hudobných skupín, tanečných súborov rôznych žánrov, akadémie, televízne záznamy, či priame prenosy zábavných relácií a pod. V divadle sa nachádza aj Divadelná reštaurácia a Kaviareň s pestrou ponukou jedál a nápojov, vhodná na usporadúvanie slávnostných recepcií. Od roku 1992 je nitrianske divadlo každoročne v poslednom septembrovom týždni miestom konania Medzinárodného divadelného festivalu DIVADELNÁ NITRA. Zúčastňujú sa ho najvýznamnejšie súbory z celej Európy. Jedným z hlavných spoluorganizátorov festivalu je Divadlo Andreja Bagara. Zároveň sa na ňom pravidelne zúčastňuje vlastnou divadelnou produkciou. V budúcnosti chce divadlo nadväzovať na najsúčasnejšie a najprogressívnejšie smerovania európskeho divadla konca 20. storočia.

Divadlo Andrea Bagara sa nachádza na **Svätoplukovom námestí**, ktoré je zaujímavé architektonickým riešením, vybudovanou fontánou a upraveným parkom (Základné informácie <<http://dab.sk/index2.php?m=divadlo>>). Vďaka svojej veľkosti a umiestneniu je námestie využívané v priebehu celého roka vrámci tradičných sviatkov na vianočné alebo veľkonočné trhy, na vystúpenia umeleckých alebo amatérskych súborov a hudobných skupín na oddych alebo stretnutia občanov mesta. Nedávno vzniknutou atrakciou je motorový vláčik vychádzajúci zo Svätoplukového námestia s cieľovou stanicou Nitrianskeho hradu. Jeho existencia napomáha pohodlnému spoznávaniu najzaujímavejších častí mesta a likviduje bariéry pre fyzicky hendikepovaných.

Do Nitry prichádza množstvo ľudí aj z dôvodu dlhodober tradície univerzitného vzdelávania, v meste sa nachádzajú dve **univerzity**. Vysoká škola poľnohospodárska v Nitre začala svoju činnosť v roku 1952 s dvoma študijnými odbormi - fytotechnický a zootecnický. Postupne vznikali ďalšie fakulty a univerzita nadobudla súčasnú podobu. Zákomom Národnej rady Slovenskej republiky č. 324/1996 Zb. bola v roku 1996 Vysoká škola poľnohospodárska premenovaná na **Slovenskú poľnohospodársku univerzitu** (obrázok 20). Za desaťročia svojej existencie získala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, ako jediná svojho druhu v Slovenskej republike, pevné miesto v systéme vysokého školstva (*Univerzita* <<http://uniag.sk/slovak/historia.html>>). Dejinnú retrospektívu druhej nitrianskej univerzity tvoria jednotlivé etapy takmer polstoročného vysokoškolského vzdelávania v Nitre: od štvorročného pôsobenia Pedagogického inštitútu (1959 – 1963) až po jej premenu na Vysokú školu pedagogickú (1992 – 1996) s tromi fakultami (humanitnej, pedagogickej a prírodovednej) a následnú zmenu názvu na **Univerzitu Konštantína Filozofa** (obrázok 21) v Nitre (od 23. 10. 1996). Spočiatku sa škola venovala príprave učiteľov pre základné a neskôr i stredné školy. V súčasnosti pripravuje aj odborníkov pre zaujímavé neučiteľské povolania, medzi inými pripravuje aj v oblasti cestovného ruchu (*História univerzity* <[http://ukf.sk/index .php?option=com_content&view=article&id=13 &Itemid=10](http://ukf.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=10)>).

Predpokladom pre spoznávanie kultúrneho dedičstva návštevníkmi mesta je aj široká ponuka ubytovacích a stravovacích zariadení. Tieto sú sústredené hlavne v centre mesta, v blízkosti historických a kultúrnych inštitúcií, ale nachádzajú sa aj v iných častiach mesta, zvlášť v atraktívnom prostredí Zobora. Široká ponuka týchto služieb však nemusí zodpovedať kvalite, ktorá je v ponuke hotelov, penziónov, reštaurácií a hostincov rozličná a viac alebo menej uspokojuje potreby návštevníkov.

Potenciál cestovného ruchu mesta výrazne zvyšuje prítomnosť **medzinárodného letiska** (obrázok 22), ktoré leží približne 3 km južne od mesta Nitra, vedľa obce Janíkovce. Letisko je prevádzkované Aeroklubom Nitra a poskytuje službu colnej a pasovej kontroly pre medzinárodné priletý. Návštevníci letiska majú možnosť využívať na oddych vonkajší plavecký bazén, volejbalový aj tenisový kurt. Aeroklub Nitra ponúka na letisku ubytovanie v nových 5 lôžkových unimobunkách so spoločnými sociálnymi zariadeniami alebo v kempe s elektrickými prípojkami. Na letisku sa pravidelne konajú najrôznejšie letecké podujatia ako preteky bezmotorových vetroňov, výcvikové kurzy a sústredenia alebo letecké dni. Na letisku je každoročne organizovaná, najväčšia plachtárska súťaž na svete –

Pribina Cup (*Charakteristika* <<http://airportnitra.sk/sk/content/charakteristika?sessid219fdcd38688a1d9210da2a8736d71fa=7f5c18d7007291e80f41f57a064c65b9>>).

Kultúrne dedičstvo predstavujú aj zrúcaniny hradov v širšom okolí mesta, ako sú **Gýmeš, Čierny hrad a Oponický hrad**. Turisticky atraktívna zrúcanina hradu Gýmeš je výraznou dominantou širokého okolia, nachádza sa 6 km na sever od obce Jelenec. Túru na Gýmeš, z ktorého je prekrásny výhľad do údolia rieky Žitavy je možné spojiť aj s obhliadkou kostolíka v Kostol'anoch pod Tribečom. Oponický hrad, ktorý vznikol asi už niekedy v 13. storočí sa nachádza nad dedinou Oponice.

Asi 20 km od Nitry sa nachádza **Arborétum Mlyňany**, ktoré je stále zeleným parkom a botanicou záhradou v katastri obcí Tesárske Mlyňany a Viesky nad Žitavou s rozlohou 67 ha. Dominantu chráneného areálu tvorí romantický kaštieľ s charakteristickou vežou . Arborétum založil v roku 1892 Dr. Štefan Ambrózy-Migazzi. Nachádza sa tu najväčšia zbierka drevín na Slovensku, rastie tu vyše 2300 druhov vzácných cudzokrajných drevín, čím táto unikátna zbierka patrí k najväčším v strednej Európe. Charakteristickou črtou parku je rozsiahle zastúpenie stálozelených drevín. (*Nitra – okolie* <nitra-reality.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=72#oponice>).

Historickými lákadlami nitrianskeho regiónu sú aj bývalé sídlo prezidentov ČSR, **Topolčiansky zámok**, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je rozsiahly anglický park s rozlohou 40 ha. Rastú tu mnohé vzácne cudzokrajné (aj vždyzelené) dreviny. V parku je poľovnícky zámoček z roku 1910, v ktorom je zbierka poľovníckych trofejí, ďalej drobná architektúra, sochárske doplnky a romantické ruiny. (*Nitra – okolie* <nitra-reality.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=72#oponice>).

Aby bola využiteľnosť kultúrneho dedičstva čo najvyššia, je nevyhnutné aby sa spojili hlavní aktéri aktívne pôsobiaci v oblasti cestovného ruchu na území mesta a v jeho okolí. Cieľom je vytvoriť klaster, ktorý je súčasťou väčšieho projektu, v rámci ktorého má byť vytvorená aj Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v meste Nitra. Zámer počíta aj s rozšírením možnosti propagácie rôznych produktov a služieb spojených s vydávaním nových turistických propagačných materiálov. Doba realizácie projektu je navrhovaná na obdobie 42 mesiacov (*Základné informácie* <<http://www.dab.sk/index2.php?m=divadlo>>).

8 SWOT ANALÝZA KULTÚRNEHO DEDIČSTVA MESTA NITRA PRE CESTOVNÝ RUCH

SWOT analýza je nástroj strategického plánovania používaná na hodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb, ktoré spočívajú v danom projekte, obchodnej príležitosti, prípadne v inej situácii, v ktorej sa nachádza organizácia so snahou uskutočniť určitý cieľ (*Analýza* <<http://sk.wikipedia.org/wiki/SWOT>>).

Cieľom vypracovania SWOT analýzy skúmaného územia je zdokumentovať a popísať príležitosti mesta Nitra a jeho možný potenciál pri zvýšení podielu na cestovnom ruchu. Našou úlohou je zistiť silné a slabé stránky nielen mesta ale aj regiónu ako takého a následne ich porovnať s možnými príležitosťami a hrozbami. Analýza poukáže na výšku konkurencieschopnosti mesta Nitra v odvetví cestovného ruchu a poskytovania služieb. Výsledky analýzy môžu byť použité na určenie priorít a nasmerovanie stratégií pre ďalší rozvoj mesta a celého regiónu.

Tabuľka 1 SWOT analýza – silné a slabé stránky

Silné stránky	Slabé stránky
strategická poloha s veľkou spádovou oblasťou okolo 1 milión ľudí	nedostatočná spolupráca subjektov v cestovnom ruchu
mesto s dlhodobou tradíciou a bohatou históriou (najstaršie na Slovensku)	slabá propagácia mesta
dobre zachovalé historické pamiatky najmä v Starom meste	malý počet kongresových hotelov
prítomnosť výstavného areálu Agrokomplex	nevyužitie lanovky na Pyramídu
mesto je hlavným centrom poľnohospodárstva na Slovensku	nedostavaný skelet kultúrno-športového centra na nábreží rieky pod Zoborom
prítomnosť dvoch významných univerzít	malý počet cyklotrás
prítomnosť veľkého počtu obchodných stredísk a nákupných možností	otváracie hodiny Nitrianskeho hradu a niektorých ďalších pamiatok
veľké možnosti zábavného, kultúrneho a spoločenského vyžitia	nejasne vyznačené a neudržiavané turistické chodníky
zachovalá príroda (chránené územia)	zlá dopravná situácia
priaznivé klimatické pomery	málo možností na parkovanie, platené parkovanie v centre mesta
zrekonštrovaný hrad	nevyhovujúci stav komunikácií, nedostatočná údržba ciest a chodníkov
turistické chodníky na vrch Zobor	vysoké ceny v zariadeniach cestovného ruchu, ktoré nezodpovedajú kvalite služieb
udržiavaný mestský park, rozsah a kvalita jeho služieb	nedostatočná jazyková zdatnosť pracovníkov pracujúcich v ubytovacích, stravovacích, rekreačných a iných

	zariadeniach súvisiacich s cestovným ruchom
zrekonštruované mestské kúpalisko ponúkajúce služby viacerých bazénov a tobogánov	ničenie pamiatok a mestskej infraštruktúry vybranou skupinou obyvateľov
poloha na dopravnom uzle v rámci SR v smere Z-V	nereprezentatívnosť pešej zóny
	nedodržiavanie čistoty a poriadku, zlý vzťah k životnému prostrediu
	slabé využívanie amfiteátra na Zobori
	zlý technický stav autobusovej stanice
	odpodzujúce priestory železničnej stanice

Zdroj: vlastné spracovanie (2010)

Tabuľka 2 SWOT analýza – príležitosti a hrozby

Príležitosti	Hrozby
veľký potenciál výstaviska Agrokomplex	výstavba výškovej budovy pri obchodnom centre Mlyny, ktorá môže narušiť historický ráz mesta
rozšírenie množstva ubytovacích a stravovacích možností	rozširovanie mestských častí na úkor okolitej prírody
využitie potenciálu amfiteátra na Zobori	slabá podpora regionálneho cestovného ruchu zo strany kompetentných
rekonštrukcia železničnej a autobusovej stanice na prilákanie tranzitných turistov	malý záujem cestovných kancelárií o rozvoj Nitrianskeho regiónu organizovaním regionálnych poznávacích zájazdov
vytváranie multijazyčných brožúrok a máp na podporu propagácie regiónu	znižujúci sa záujem škôl a iných subjektov o organizované zájazdy, kvôli sústavnému zvyšovaniu cien v doprave, ubytovacích a stravovacích zariadeniach
pritiahnúť do regiónu solventnú zahraničnú klientelu	preťažená doprava v meste vzhľadom na veľké množstvo vozidiel, neprítomnosť obchvatu
zvýšenie atraktivity mesta výsadbou väčšieho množstva mestskej zelene	nedostatok ubytovacích kapacít, hlavne počas výstav na výstavisku Agrokomplex
	málo investícií hlavne do štátnych kultúrnych pamiatok
	nedostatok rekreačných zariadení v širšom okolí mesta

Zdroj: vlastné spracovanie (2010)

ZÁVER

Mesto Nitra sa zapísalo nielen do slovenských dejín, ale aj do dejín slovanstva. Nitra bola jedným z hlavných centier Veľkomoravskej ríše, mocného, vysoko vyvinutého štátu Slovanov. Už v dvadsiatych rokoch deviateho storočia stálo v Nitre hradisko kniežat'a Pribinu, pri ktorom postavili prvý kresťanský kostol na Slovensku. Počas vyše tisícročnej histórie mesta vznikali a zanikali architektonické symboly mesta až nadobudlo súčasnú podobu. Je to mesto s bohatým kultúrnym dedičstvom, ktoré vytvára potenciál pre rozvoj cestovného ruchu. Nad mestom sa týči dominanta – hrad, ktorý láka návštevníkov zo širokého okolia, ale aj celého Slovenska. Areál hradných stavieb predstavujú časti opevnenia hradu, katedrála a románsky kostol, ktoré sú národnou kultúrnou pamiatkou. Cenné stavebné pamiatky sa nachádzajú v Hornom aj Dolnom meste a lákajú zaujímavou architektúrou.

História však nie je všetkým, čím je Nitra známa. Vďaka polohe mesta v úrodnej oblasti na úpätí pohoria Tribeč je aj centrom slovenského poľnohospodárstva, ktoré symbolizuje aj rozsiahly areál výstaviska Agrokomplex. Nitra oplýva množstvom múzeí, galériou, sú v nej dve divadlá, kúpalisko a medzinárodné letisko, čím poskytuje príležitosti pre rozvoj cestovného ruchu. Napriek tejto ponuke v porovnaní s inými turistickými centrami je Nitra menej navštevovaná, čo pripisujeme slabým stránkam, ktoré vyplynuli z nami vytvorenej SWOT analýzy.

Cieľom záverečnej práce bolo analyzovať kultúrne dedičstvo mesta Nitra a jeho postavenie na trhu cestovného ruchu. Cieľ bol splnený, ale záverečná práca neobsiahla všetky informácie súvisiace s témou, vzhľadom na rozsiahlosť problematiky cestovného ruchu. Obmedzenie vyplynulo aj z požiadaviek kladených na tento typ práce. Informácie boli načerpané z kníh a brožúr o Nitre, taktiež zo sprievodcov cestovného ruchu a podstatná časť bola získaná aj z internetových stránok.

Z našich skúseností zo spracovávanía témy je možné pokračovať v danej problematike zameraním sa na porovnanie využitia kultúrneho dedičstva mesta Nitra s iným mestom na Slovensku alebo zisťovať názor slovenských a zahraničných návštevníkov na ponuku mesta Nitra v cestovnom ruchu, prípadne vytvoriť návrhy prehliadok mesta, tursitických chodníkov a cyklotrás. Práca by mohla slúžiť aj ako informačný materiál ponúkajúci možnosti spoznávania kultúrneho dedičstva Nitry.

LITERATÚRA A PRAMENE

Knižné pramene:

BÁRTA, V. - BARTA, V. Nitra - Slovensko. Slovenská Ľupča : AB ART, 2006. 62 s. 80-888-17-31-5.

ČERVENĚÁK, A. *Almanach Nitra*. Nitra : Garmond, 2005. 424 s. ISBN 80-8050-847-X.

ČUKAN, J. Cestovný ruch, kultúra a ekonomika. In *Cestovný ruch a kultúrne dedičstvo*. Nitra : Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF, 2008. ISBN 978-80-8094-229-8. s. 116 – 122.

DEKAN, J. *Veľká Morava, doba a umenie*. Bratislava : Tatran, 1976. 281 s. ISBN 61-696.

DVOŘÁK, P. *Odkryté dejiny*. (Staré Slovensko). Bratislava : Pravda, 1976. 362 s. ISBN 75-111-76.

FOJTÍK, J. et al. *Nitra*. Bratislava : Obzor, 1977. 304 s. ISBN 65-043-77.

FUSEK, G. - ZEMENE, M. *Dejiny Nitry od najstarších čias po súčasnosť*. Nitra : Obzor, 1998. 396 s. ISBN 80-967-814-99.

GUČÍK, M. Tradičná kultúra ako faktor regionálneho rozvoja. In *Tradičná kultúra, turizmus a rozvoj regiónov*. Nitra : Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF, 2006. ISBN 80-8050-992-1. s. 11 – 21.

JANOTA, Ľ. *Slovenské hrady*. Bratislava : Tatran, 1974, 152 s. ISBN 78-023-33.

KMECO, Ľ. *Využitie kultúrneho dedičstva v cestovnom ruchu*. Banská Bystrica : Ekonomická fakulta UMB, 2006. 103 s. ISBN 80-8083-245-5.

KRČMÁR, A. *Nitra na starých pohľadniciach*. Bratislava : Dajama, 2006. 96 s. ISBN 80-92-226-32.

KRIŽANOVÁ, E. - KUSÁK, D. *Slovenské hrady, zámky a kaštiele*. Martin : Osveta, 1984. 208 s. ISBN 70-058-87.

LAJOŠ, J. et al. *Nitra slovom i obrazom*. Nitra : OVM, 1964. 144 s.

LAJOŠ, J. *Nitra*. Nitra : Okresné vlastivedné múzeum, 1966. 216 s.

LAJOŠ, J. et al. *Nitra*. Nitra : OVM, 1970. 206 s.

LAWLESS, R. *Čo je to kultúra*. 64. vyd. Olomouc : Votobia, 1996. 182 s. ISBN 80-7198-106-0.

LENOVSKÝ, L. a kol. Kultúrne dedičstvo v multikultúrnom svete. In *Cestovný ruch a kultúrne dedičstvo*. Nitra : Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF, 2008. ISBN 978-80-8094-229-8. s. 98 – 114.

PETRÁŠ, M. - KRÁTKY, J. *Nitra milá Nitra....* Martin : Osveta, 1988. 160 s. ISBN 70-063-88.

RUTTKAY, A. - VELIKÁ, D. *Nitra – návraty do minulosti*. Nitra : DaVel, 2003. 35 s. ISBN 80-900-931-7-5.

RYBÁR, C. *Československo. Sprievodca*. Bratislava : Šport STV, 1981. 664 s. ISBN 77-008-81.

VOZÁROVÁ, M. *Nitra a okolie*. Bratislava : Šport STV, 1979. 183 s.

Internetové pramene:

Analýza [online]. b.r. [cit. 2010.03.22]. Dostupné na internete: <<http://www.sk.wikipedia.org/wiki/SWOT> >

ANAND, S. *Turizmus v starovekej Indii: motívy a dôsledky* [online]. b.r. [2010.03.22]. Dostupné na internete: <http://www.indianjournals.com/ijor.aspx?ta_mrget=ijor:a_m&volume=2&issue=1&article=004>.

Charakteristika [online]. b.r. [cit. 2010.03.22]. Dostupné na internete: <<http://www.airportnitra.sk/sk/content/charakteristika?sessid219fdcd38688a1d9210da2a8736d71fa=7f5c18d7007291e80f41f57a064c65b9>>.

Chránená krajinná oblasť Ponitrie [online]. b.r. [cit. 2010.03.22]. Dostupné na internete: <<http://www.sazp.sk/slovak/struktura/copk/spravy/ponitrie/html/main.html> >.

História univerzity [online]. b.r. [cit. 2010.04.02]. Dostupné na internete: <http://www.ukf.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=10 > .

Informácie o území [online]. b.r. [cit. 2010.04.05]. Dostupné na internete: <<http://www.unsk.sk/showdoc.do?docid=1002>>.

KUCER, M. *Kultúrne vyžitie* [online]. b.r. [cit. 2010.04.05]. Dostupné na internete: <<http://www.infoglobe.sk/nitriansky-kraj-rubrika/nitra-za-kulturou-a-historiou> >.

Mesto Nitra [online]. b.r. [cit. 2010.04.07]. Dostupné na internete: <http://www.nitrianskainvesticna.sk/ni_site/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3>.

Mestský palác [online]. b.r. [cit. 2010.04.07]. Dostupné na internete: <<http://www.nitra.sk/mestsky-palac-zupny-dom.phtml?id3=3826>>.

MIGAŠ, J. *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky: Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva*. [online]. 2001. [cit. 2010.04.07]. Dostupné na internete:

<<http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatok/vsledky/deklaracia-o-ochrane-pamiatok>>.

Nitra-okolie [online]. b.r. [cit. 2010.04.07]. Dostupné na internete: <http://www.nitrareality.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=72#oponice>.

Nitra z Wikipédie, slobodnej encyklopédie [online]. b.r. [cit. 2010.04.08]. Dostupné na internete: <<http://www.sk.wikipedia.org/wiki/Nitra>>.

O nás [online]. b.r. [2010.04.08]. Dostupné na internete <<http://www.ag-rokom-plex.sk/kategoria/O-NAS/> >.

Seminár a diecézna knižnica [online]. b.r. [cit. 2010.05.11]. Dostupné na internete: <http://www.nitra.sk/?id_menu=3830&id_kat_for_open=10405>.

Univerzita [online]. b.r. [cit. 2010.05.03]. Dostupné na internete: <<http://www.uniag.sk/slovak/historia.html>>.

Základné informácie [online]. b.r. [cit. 2010.05.04]. Dostupné na internete: <<http://www.dab.sk/index2.php?m=divadlo>>.